

MELİKÜ’N-NÂSİR ŞİHÂBUDDİN AHMED VE MELİKÜ’S-SÂLİH İSMÂİL DÖNEMLERİNDE MEMLÛK TÜRK DEVLETİ: İKİ KARDEŞ TEK DEVLET (19 MART 1342-4 AĞUSTOS 1345)

MAMLUK TURKISH STATE IN THE PERIOD OF AL-
MALIK AL-NÂSİR ŞAHAB AL-DIN AHMAD AND AL-
MALIK AL-SÂLİH İSMÂİL: TWO BROTHERS ONE STATE
(19 MARCH 1342-4 AUGUST 1345)

Murat ZENGİN*

Makale Bilgisi Article Info

Başvuru: 8 Mart 2018
Kabul: 5 May 2018

Received: March 8, 2018
Accepted: May 5, 2018

Özet

Melikü'n-nâsır Muhammed'in vefatından sonra Memlûk Türk Devleti'nde Nâsır'ın oğulları dönemi (1341-1361) olarak bilinen dönem yaşanmıştır. Bu dönemde, sultanın oğulları ile bürokratlar arasında mühim sonuçlar doğuracak iktidar mücadeleleri görüldü. Sultanın vefatından sonra tahta geçen iki oğlu Ebî Bekr ve Âlâeddin Küçük, Nâsırîye ümerâsı olarak bilinen etkin zümre tarafından tahttan indirildiler. Bu emirler, sultanın büyük oğlu olup Kerek'te ikâmet eden Şihâbuddin Ahmed'i Âlâeddin Küçük'e tercih ederek tahta çıkardılar. Şihâbuddin Ahmed, radikal bir karar alarak devlet merkezini Kahire'den Kerek'e taşımak istedi. Kahire'yi terk ile Kerek'e yerleşmesinden bir süre sonra ümerânın ileri gelenlerince tahttan azledildi ve yerine diğer kardeşi Melikü's-sâlih İsmâil geçirildi. İsmâil, saltanatının büyük bir bölümünü Kerek'te isyan halinde olan kardeşi Ahmed'i tedip ile geçirdi. Yaklaşık üç yıl süren Kerek kuşatmaları neticesinde devlet ciddi bir ekonomik kayba uğradı. Memlûk Türk Devleti'nin iki kardeş arasındaki tahta kavgasına dayanan bu dönemini doğrudan ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Makalemizde, Şihâbuddin Ahmed ve Melikü's-sâlih İsmâil dönemleri Memlûk Türk tarihi ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şihâbuddin Ahmed, Melikü's-sâlih İsmâil, Kerek, Kahire

* Dr. Öğretim Üyesi, İnönü Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi. Tarih Bölümü, murat.zengin@gmail.com

Abstract

After the death of Malik al-Nāsir Muhammad, there was a period known as the son of Nāsir's son (1341-1361) in the Mamluk Turkish State. During this period, power struggles were born to bring about important consequences between the sultan's sons and the bureaucrats. After the death of the Sultan, his two sons, Abū Bakr and Alāaddin Kujuk, were put down by the active group known as Nasīriyah amīrs. These amīrs were made on the throne by preferring Şahab al-din Ahmad, who was the sultan's eldest son and resident in Karak, to Alāaddin Kujuk. Şahab al-din Ahmad wanted to take a radical decision to move the state center from Cairo to Karak. After a while Cairo settled in Karak with his abandonment, he was dismissed from the army by the elders of amīrs and was replaced by his brother, al-Malik al-Sālih Ismā'il. Ismā'il spent his brother Ahmad, who was in rebellion in Karak, a large part of his reign. The state has suffered a serious economic loss in the wake of the siege of Karak, which lasted for about three years. There is no study directly addressing this period of the Mamluk Turkish State based on the wooden conflict between the two brothers. In our papers, Şahab al-din Ahmad and al-Malik al-Sālih Ismā'il periods Mamluk Turkish history is covered in detail.

Key Words: Şahab al-din Ahmad, al-Malik al-Sālih Ismā'il, Karak, Cairo

Giriş

Şihâbuddin Ahmed, Melikü'n-nâsir Muhammed'in Beyaz adlı cariyesinden tahminen 719/1319-1320 yılında dünyaya gelmiştir.¹ Annesi Beyaz, şarkıcı bir câriye idi ve Reis-i Nevbe Bahadır As tarafından azat

¹ Şihâbuddin Ahmed'in doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber Nüveyrî, Cezerî, Mufaddal b. Ebî'l-Fedâil, Makrizî ve Kadı Şuhbe Kerek'e yollandığında Ahmed'in sekiz yaşında olduğunu kaydetmektedirler (Bkz. Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fi Fünûnü'l-edeb*, C. 32, Tahkik: İbrahim Şemseddin, Beyrut 2004, s. 152; Cezerî, *Târih-i Hevâdîü's-Zamân ve Enbâihu ve Vefiyâtü'l-ekâbir ve'l-âyân*, C. 2, Tahkik: Prof. Dr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, Beyrut 1998, s. 107; Samira Kortantamer, *Agypten und Syrien zwischen 1317 und 1341 in der Chronik des Mufaddal b. Abi'l-Fada'il*, Freiburg 1973, s. 119; Makrizî, *es-Sülûk li-Marifet-i Düveli'l-mülûk*, C. 3, Beyrut 1997, s. 88; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, Tahkik: Adnan Derviş, Dımaşk 1994, s. 421). Frederic Bauden Makrizî'deki kaydı esas alarak onun bu tarihte doğmuş olabileceğini kabul etmektedir. (Bkz. Frederic Bauden, "The Sons of al-Nasir Muhammad and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?", *Mamluk Studies Review*, XIII/1, (2009), s. 67). Kadı Şuhbe, ayrıca Ahmed'in 720/1320-1321'den önce doğduğunu ve öldürüldüğünde yirmi altı yaşında olduğunu da kaydetmektedir (Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 421, 423). İbn Hacer, bütün müelliflerden farklı olarak ay ve gün belirtmeden Ahmed'in 716/1316-1317'da doğduğunu kaydetmektedir (Bkz. İbn Hacer, *ed-Dürrerü'l-kâmine fi Âyâni'l mie es-Sâmine*, C. 1, Nşr: H. Nedevis, Beyrut 1993, s. 294). Muahhar bir kaynak olması nedeniyle onun bu kaydına şüpheyile yaklaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Dolayısıyla Ahmed'in 1319'da doğmuş olma ihtimali oldukça kuvvetlidir.

edildikten sonra Sultan Melikü'n-nâsır'ın haremine girmişti.² Melikü'n-nâsır Muhammed daha sonra Beyaz'ı boşayarak onu Kerek³ nâibi Emir Seyfeddin Meliktumur el-Sercivânî ile evlendirmişti.⁴ Şihâbuddin Ahmed, babası tarafından 6 Cemâziyelevvel 726/ 10 Nisan 1326'da dönemin Kerek nâibi Bahadır el-Bedrî nezâretinde Kerek'e gönderildi.⁵ 731/1330-1331'de annesi Beyaz'ın vefatından bir süre sonra Bahadır el-Bedrî, Kerek nâipliği görevinden alınarak yerine Emir Seyfeddin Meliktumur el-Sercivânî atandı. Şihâbuddin Ahmed ise Kahire'ye çağrıldı. Melikü'n-nâsır, bir müddet sonra askerî ve idarî konularda tecrübe kazanması gâyesiyle oğlu Şihâbuddin Ahmed'i bu defa üvey babası Meliktumur el-Sercivânî nezâretinde yeniden Kerek'e yolladı.⁶ Ardından diğer oğulları İbrahim ve Ebî Bekr'i de gönderdi. Şihâbuddin Ahmed, Kerek nâibi ve üvey babası Sercivânî ile sorunlar yaşadığından kardeşleriyle beraber Kahire'ye çağrıldı. Ahmed, Ebî Bekr ve İbrahim, Recep 741/Ocak 1341'in sonlarında Kahire'ye döndüler.⁷ Melikü'n-nâsır; İbrahim ve Ebî Bekr'i Kahire'de tutup Şihâbuddin Ahmed'i Ramazan 741/Şubat-Mart 1341'de Kerek'e yönetici (İmret-i Kerek) olarak atadı.⁸ Kerek'e ilk gittiğinde henüz sekiz yaşında olan Şihâbuddin Ahmed burada büyüdüğünden Kerek'i Kahire'den daha çok seviyordu.

² Frederic Bauden, "The Sons of al-Nasir Muhammad...", s. 63.

³ Günümüzde Ürdün sınırları içerisinde yer alan Kerek, Lût Gölü'nün 15 km. doğusunda yer almaktadır. Memlûk sultanı Melikü'z-zâhir Baybars el Bundukdârî (1260-1277) tarafından 1263'te Memlûk hâkimiyetine alınan şehir, Melikü'n-nâsır Muhammed'in 1309'da tahttan feragat ederek buraya çekilmesi ile imâr ve tahkim edildi. Dımaşk-Kahire güzergâhı üzerinde yer alan Kerek şehri, stratejik konumundan dolayı Memlûk Türk Devleti taşra teşkilâtı sisteminde niyâbet (valilik) statüsünde idi. Bölge, Kahire'den uzak tutulmak istenen bürokratlar için bir sürgün merkezi durumunda idi. Kerek hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fr. Buhl, "Kerek", *IA*, C. VI, İstanbul 1977, s. 583-584; Mustafa L. Bilge, "Kerek", *DİA*, C. 25, İstanbul 2002, s. 278-279.

⁴ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire fî Mülûk-ı Mısır ve'l-Kâhire*, C. 10, Tahkik: Muhammed Hüseyin Şemseddin, Beyrut 1992, s. 41; Frederic Bauden, "The Sons of al-Nasir Muhammad...", s. 67.

⁵ Cezerî, *Târih-i Hevâdîü's-Zamân*, C. 2, s. 107; Samira Kortantamer, *Agypten und Syrien*, s. 119; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 88; Kadı Şuhbe, Ahmed'in Rebiülâhir 726/Mart-Nisan 1326'da Kerek'e gittiğini kaydetmektedir. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 421.

⁶ Safedî, *Âyânü'l-asr ve Âvânü'n-nasr*, C. 1, Tahkik: Amr Muhammed Abdülhamid, Lübnan 2009, s. 233; Frederic Bauden, "The Sons of al-Nasir Muhammad...", s. 68.

⁷ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 125.

⁸ Yûsufî, *Nüzhetü'n-nâsır fî Sireti'l-Melikü'n-nâsır*, Tahkik: Dr. Ahmed Hutayt, Beyrut 1986, s. 136; Samira Kortantamer, *Agypten und Syrien*, s. 202; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 126; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-müstevfi bâde'l-Vâfi*, C. 2, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdülfettâh Aşûr. yy., 1994, s. 158-159.

Melikü'n-nâsır Muhammed, oğullarından Ânuk'u veliaht tayin etmiş; fakat Ânuk, 1338'de vefat etmişti.⁹ Yeni bir veliaht belirlemeyen sultan, ölüm döşeğinde iken Emir Kavsûn'un¹⁰ teşebbüsüyle oğlu Ebî Bekr'i veliaht ilân etmişti.¹¹ Emir Beştâk, Kerek'te ikâmet eden sultanın diğer oğlu Ahmed'i veliaht ilân ettirmek istediye de başarılı olamamıştı. Melikü'n-nâsır'ın 21 Zilhicce 741/7 Haziran 1341'de ölümünden hemen sonra tahta oğlu Ebî Bekr çıktı. Sultan Ebî Bekr, Emir Kavsûn'un tahrik ve teşvikiyle kardeşi Ahmed'i destekleyen Emir Beştâk'ı ortadan kaldırdı.¹² Emir Kavsûn, Sultan Ebî Bekr'i tahttan azledip Kûs şehrine sürdükten hemen sonra Melikü'n-nâsır Muhammed'in henüz sekiz yaşındaki oğlu Âlâeddin Küçük Ali'yi tahta çıkardı.¹³ Sultan Küçük'ün Nâib-i saltanası olarak kısa sürede devleti fiilî olarak yönetmeye başlayan Kavsûn'un tahtı ele geçirme ihtimaline karşı Emir Kutluboğa¹⁴, Emir Taştımur es-Sâkî¹⁵, Emir

⁹ Samira Kortantamer, *Agypten und Syrien*, s. 245; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 123.

¹⁰ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Samira Kortantamer, *Agypten und Syrien*, s. 125; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 88-90; Safedî, *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, Tahkik Ahmed el-Amavut-Türki Mustafa, Lübnan 2000, s. 207-209; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 278-281; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 3, s. 257; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 38; Jo Van Steenberg, "The Amir Qawsûn, Statesman and Courtier? (720-741 AH/1320-1341)", Ed. U. Vermeulen and Jo Van Steenberg, *Egypt and Syria in the Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras III*, Leuven 2001, s. 449-466.

¹¹ Samira Kortantamer, *Agypten und Syrien*, s. 264; İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, Beyrut 1996, s. 319; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 469; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, Çev: Mehmet Keskin, İstanbul 1995, s. 303; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, Tahkik Muhammed Muhammed Emin- Sâid Abdülfettâh Âşûr, Kahire 1986, s. 17; İbn Şihne, *Ravzü'l-menâzir fi İlmi'l-evâil ve'l-evâhir*, Tahkik Seyyid Muhammed Muhennâ, Beyrut 1997, s. 281; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 133; Jo Van Steenberg, "The Amir Qawsûn...", 462; Jo Van Steenberg, *Order Out of Chaos Patronage, Conflict and Mamluk Socio Political Culture, 1341-1382*, Leiden 2006, s. 23-24; Murat Zengin, "Melikü'l-Mansûr Ebî Bekr b. Muhammed Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (Elli Dokuz Günlük Saltanat)", *History Studies*, X/3, (April 2018), s. 260.

¹² Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 449; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 89; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 371; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 265-267; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 3, s. 479.

¹³ İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn fi Seyrü'l-hulefâ ve'l-Mülûk ve's-Selâtîn*, Tahkik: Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, yy., 1982, s. 368; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 338; İbn İyâs, *Bedâü'z-zuhûr fi Vekâü'd-duhûr*, C. 1, yy. 1960, s. 151.

¹⁴ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 72-78; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 191-195; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 275-278; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 3, s. 250-252.

¹⁵ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 395-399; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 26, s. 251-254; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 268-271; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 219-220; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, C. 6, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin, Kahire 1990, s. 392-394.

Aydoğmuş¹⁶ ve Emir Yelboğa el-Yahyâvî'nin¹⁷ başını çektiği emirler, Kavsûn'u devirmek üzere ittifak ettiler. Kahire'de kuşatılan Emir Kavsûn, 30 Recep 742/9 Ocak 1342'de İskenderiye Hapishânesi'ne yollandı.¹⁸ Bu hadiseden bir gün sonra Sultan Melikü'l-eşref Âlâeddin Küçük Ali tahttan indirilerek tevkif edildi.

A- Melikü'n-Nâsır Şihâbuddin Ahmed Dönemi

1- Şihâbuddin Ahmed'in Tahta Çıkışından Önce Kahire'de Yaşanan Gelişmeler

Emir Aydoğmuş, Kahire'de asayişî sağlamak üzere bir takım tedbirler aldı. Bu tedbirler çerçevesinde öncelikle yeni Sultan Şihâbuddin Ahmed'i ikamet ettiği Kerek'ten getirmek üzere Emir Cengeli b. el-Bâbâ¹⁹, Emir Baybars el-Ahmedî²⁰ ve Emir-i Şikar Kumari²¹ Kerek'e gönderildiler.²² Kavsûn taraftarı Dımaşk Nâibi Altunboğa es-Sâlihî ile Trabulus Nâibi Emir Erektay başta olmak üzere Emir Kayatimur ve Ceriktemir b. Bahadır'ın bulunduğu Tablhane ümerâsından yedi emir ise tutuklandı.²³ Gün içerisinde devam eden tutuklamaların ardından tevkif edilen emir sayısı yirmi beşi buldu.

¹⁶ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 422-423; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 273-274; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 320-322; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 426-428; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'l-Vâfi*, C. 3, Tahkik Dr. Nebil Muhammed Abdülaziz, yy., 1985, s. 165-169.

¹⁷ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 366-371; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 382; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 29, s. 22-25; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 4, s. 436-437.

¹⁸ İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, s. 321; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 230; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s.372; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, C. 1, s. 152.

¹⁹ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 108-111; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 11, s. 154-155; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 460-461; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 539-540; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'l-vâfi*, C. 5, Tahkik Dr. Nebil Muhammed Abdülâziz, yy., 1988, s. 22-24.

²⁰ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 57-58; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 220-221; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 459-460; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 502; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 479-481.

²¹ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 390, 42; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 3, s. 256; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 301, 341, 497; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 102, 140.

²² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 356; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 41.

²³ Makrizî, tutuklanan Tablhâne ümerâsının sayısını on yedi; İbn Tağrıberdî yedi olarak kaydetmişlerdir. Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 356; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 42.

Aydoğmuş, o sırada Dımaşk'ta bulunan Emir Kutluboğa el-Fahrî'ye bir mektup göndererek yeni Sultan Şihâbuddin Ahmed'e biat etmesini telkin etti. Nâsırîye memâlikinin ileri gelen emirlerinden biri olduğu için onun biâtı oldukça önemliydi. Ardından Kahire yöneticiliğine (İmret-i Kahire) Cemâleddin Yusûf'u atadı ve 2 Şâbân 742/11 Ocak 1342'de Şihâbuddin Ahmed'in saltanatı ilân edildi.²⁴

Yeni sultanın iktidarına destek olmaları amacıyla Emir Kavsûn tarafından İskenderîye Hapishânesi'ne gönderilen ve içerisinde nâsırîye memâlikinden Emir Meliktimur el-Hicâzî²⁵, Kutluca el-Hamevî²⁶ gibi emirlerin bulunduğu elli dört emir Aydoğmuş tarafından serbest bırakıldılar.²⁷ 7 Şâbân 742/16 Ocak 1342'de Kahire'ye ulaşan bu emirler, halkın da bulunduğu geniş bir kalabalık tarafından karşılandılar.²⁸

Aydoğmuş, Emir Kavsûn tarafından acele ile bir gecede Kahire'den Kûs'a sürülen Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavûn'un ailesinin yeniden Kahire'ye dönmelerini emretmişti. 7 Ramazan 742/14 Şubat 1342'de Melikü'n-nâsır Muhammed'in ailesi Kahire'ye ulaştı. Kahire halkından büyük bir kalabalık kendilerine yaklaşık kırk yıl hizmet eden sultanlarının ailesini karşılamak üzere limanda toplanmıştı. Grup, limana varınca Kırafe (Mezarlıklar) bölgesine doğru harekete geçti. Sâbık Sultan Ebî Bekr'i öldürten Ceriktemir b. Bahadır'ın türbesi yanına ulaştıklarında muazzam bir öfkeyle türbeye saldırdılar. Halk da buna katıldı ve Ceriktemir'in ölü bedeni mezardan çıkarılarak tahkir edildi. Bundan sonra kaleye ulaşan sultan ailesini burada Kahire Vâlisi Cemâleddin Yusûf karşıladı. Kavsûn taraftarı bazı emirler sultan ailesine bir suikast teşebbüsünde bulundularsa da Aydoğmuş saldırganlardan onunu öldürerek suikastı önledi.²⁹

Aydoğmuş, Kahire'de asayiş büyük oranda sağladıktan sonra Şam Nâibi Kutluboğa'dan Trabulus Nâibi Emir Taynal³⁰ ile Humus Nâibi Emir Toruntay'ı derdest ederek onlardan elde edeceği malı Kerek'te bulunan Şihâbuddin Ahmed'e yollamasını istedi. Bu sırada, 13 Ramazan 742/20

²⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 356; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 42.

²⁵ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 276-278; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 26, s. 33-36; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 4, s. 358-359.

²⁶ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 82; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 196-197; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 3, s. 255.

²⁷ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 278; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 26, s. 34; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 4, s. 358.

²⁸ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 357; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 43.

²⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 359 vd; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 45.

³⁰ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 425-426; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 296; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 232-233.

Şubat 1342'de daha önce Elbistan'a kaçmış olan Emir Taştımur es-Sâki Dımaşk'a ulaştı³¹ ve her iki emir, Gazze'ye doğru hareket ettiler.³² Kutluboğa el-Fahrî, gerek nâsırıyenin ileri geleni olması gerek daha önce Kavsûn tarafında saf tutması ve gerekse birçok memâlike sahip olması nedenleriyle Aydoğmuş tarafından dikkatle takip ediliyordu. O âna kadar Şihâbuddin Ahmed'e biât edeceğine dair herhangi bir yemin belgesi göndermediğinden Altunboğa el-Mardanî³³ tarafından Şihâbuddin Ahmed'e mesaj gönderilerek Taştımur es-Sâki'nin Anadolu'dan dönüşüne kadar Kerek'ten ayrılması bildirilmişti.³⁴

Kutluboğa el-Fahrî ve Taştımur es-Sâki'nin Gazze'de Emir Cengeli b. el-Bâbâ, Emir Baybars el-Ahmedî ve Emir-i Şikar Kumarî ile birleşmeleri üzerine Aydoğmuş, Mısır ümerâsını kale meydanında toplayarak olası bir isyanı önlemek üzere kendisinin ve Kutluboğa'nın yeni sultana biât ettiklerine dair yemin metnini okudu.³⁵ Aydoğmuş, bu şekilde muhtemel bir isyanın önünü almıştı.

2- Şihâbuddin Ahmed'in Tahta Çıkışı (10 Şevvâl 742/19 Mart 1342)

Kerek'te ikâmet etmesi nedeniyle Suriye emirleriyle daha yakın ilişkiler kurabilen Şihâbuddin Ahmed, Emir Aydoğmuş'un Kahire'de asayişini temin edip güzergâh (berid) üzerinde güvenliği sağlaması ve Taştımur ile Kutluboğa'nın Gazze'deki diğer emirlerle birleşmesi üzerine 18 Ramazan 742/25 Şubat 1342'de Kahire'ye gitmek üzere Kerek'ten hareket etti.³⁶ 28 Ramazan 742/7 Mart 1342'de Kahire'ye ulaşan³⁷ yeni sultan, Emir Aydoğmuş ve Altunboğa el-Mardanî tarafından karşılandı. Şihâbuddin Ahmed'in huzuruna çıkan Emir Aydoğmuş, ondan büyük bir hüsnü kabul gördükten sonra Bilâd-ı Şam emirlerine "Ahmed b. Muhammed'in memlûkları" başlığıyla yazılar göndererek hepsinin Şihâbuddin Ahmed'e

³¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 314.

³² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 358.

³³ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 391-392; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Veşâyât*, C. 9, s. 209-210; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 379; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 409; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 67-70.

³⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 358; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 44.

³⁵ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 46.

³⁶ İbn Kesîr, Şihâbuddin Ahmed'in Kerek'ten Kahire'ye hareket tarihini 18 Ramazan 742/25 Şubat 1342 olarak kaydederken Kadı Şuhbe, 21 Ramazan 742/27 Şubat 1342 olarak kaydetmektedir. Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, 1995, s. 315; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 234.

³⁷ İbn Dokmâk, Şihâbuddin Ahmed'in Kahire'ye 27 Ramazan 742/6 Mart 1342'de; Makrizî ise 28 Ramazan 742/7 Mart 1342'de ulaştığını kaydetmektedirler. Bkz. İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 372; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 361.

intikal ettikleri bildirildi.³⁸ Davet edilen memâlikten bir grup hariç diğerleri Kahire'ye gelmek üzere harekete geçtiler. Daveti kabul etmeyen bu grup, Emir Aydoğmuş'a haber göndererek sultana biât etmeyeceklerini bildirdiler. Siryâkus'ta toplanan bu muhalif gruba karşı Emir Aydoğmuş tedbir almak zorunda kaldı. Durumun nezâketine binaen Sultan Şihâbuddin Ahmed'in kaleden inmesine müsaade etmediğinden sultan Ramazan Bayramı namazını kılamadı.³⁹

9 Şevvâl 742/18 Mart 1342'de Emir Kutluboğa el-Fahrî ve Emir Taştımur es-Sâki başta olmak üzere içerisinde kudat, vezir ve yöneticilerin de bulunduğu Şam emirleri büyük bir sancak ile Kahire'ye geldiler. Emir Aydoğmuş, Emir el-Hac Almelik, Emir Çavlı, Emir Altunboğa el-Mardanî ve diğer Kahire emirleri, Şam emirlerini karşıladılar.⁴⁰ Özellikle Kutluboğa'nın gelişi ve biâtı, o âna kadarki nâzik durumu normale çevirmişti. 10 Şevvâl 742/19 Mart 1342'de Halife Hâkim bi-Emrillah, Mısır ve Dımaşk Hanefî, Şâfî, Malikî ve Hanbelî baş kadıları, Takdimetü'l-elfler ve diğer emirlerin hazır bulunduğu törende Şihâbuddin Ahmed, saltanat âlâmetlerini kuşanarak tahta oturdu. Halife, saltanatını tasdik ettikten sonra Takdimetü'l-elfler sırayla yeni sultanın elini öperek ona biâtlerini sundular.⁴¹ Şihâbuddin Ahmed, Mısır'da tahta çıkan on beşinci Memlûk sultanı, Melikü'n-nâsir Muhammed'in saltanat icrâ eden üçüncü oğludur.

3- İdârî Atamalar

Memlûk Türk Devleti'nde yeni sultanın tahta çıkışının ardından adet olduğu üzere kapsamlı idârî revizyon yapılmaktaydı. Sistem, askerî monarşi anlayışına dayandığından emirler, rütbelerine göre idârî ve iktisadî avantajlara sahip oluyorlardı. Terfî eden bir emir, yüksek bir gelire sahip olduğu gibi hiyerarşik olarak üstte bulunan bir idarî makama da yükselebiliyordu. Sultan Şihâbuddin Ahmed tahta çıktıktan bir gün sonra babasının vefatından beri kendisini destekleyen ve tahta çıkmasına yardım eden Halep Nâibi Taştımur es-Sâkî'nin yıllık gelirini 10.000 dinara,

³⁸ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 361.

³⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 361; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 47.

⁴⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 362; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 234 vd; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 48.

⁴¹ Habib el-Halebî, Şihâbuddin Ahmed'in 6 Şevvâl 742/15 Mart 742'de tahta çıktığını kaydederken İbn Kesîr, İbn Dokmâk, Makrizî, Kadı Şuhbe, İbn Tağrıberdî ve İbn İyâs, 10 Şevvâl 742/19 Mart 1342 tarihini kaydetmektedirler. Bkz. Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 27; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 315; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 372 vd; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 362; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 236; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 49; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfî*, C. 2, s. 158, 162; İbn İyâs, *Bedâiü 'z-zuhûr*, C. 1, s. 153.

Kutluboğa el-Fahrî'ninkini 4.000 dinara yükseltti.⁴² Emir Sancar el-Cumekdâr/Çavlı⁴³, Emir Timur es-Sâkî, Emir Toruntay el-Becmektâr/Beşmektâr, Emir Akboğa Abdulvâhid⁴⁴, Emir Timur el-Musevî, Celâlî, İbn Karasungur, Emir Esenboğa b. Alp Bekrî, Emir Bektimur el-Âlâî ve Safed Nâibi Eslem⁴⁵ gibi diğer Şam emirlerinin her birinin gelirini 100.000 dirhem olarak belirledi.⁴⁶

Vezir Necmeddin, vezâret makamı uhdesinde kalacak şekilde Yusûf el-Bazdâri ile birlikte Bazdârlık makamına atandı. Her iki devlet adamına külâh ve altın işlemeli kaftan giydirildi. 15 Şevvâl 742 /24 Mart 1342'de Emir Kavsûn yerine Halep Nâibi Taştımur es-Sâkî, sadece otuz beş gün⁴⁷ görev yapabileceği Nâib-i Saltana makamına atandı.⁴⁸ Ondan boşalan Halep niyâbeti makamına ise Emir Tayboğa Hacı⁴⁹ atandı.⁵⁰

Sultan Şihâbuddin Ahmed, Emir Kavsûn ile birlikte İskenderîye Hapishânesi'ne konulan ve kardeşi Sultan Ebî Bekr'i Kûs'ta öldüren Abdülmümin b. Abdulvahap es-Selâmî'yi hapisten çıkararak Kûs'a yolladı. Abdülmümin'i, 22 Şevvâl/31 Mart'de Memlûk ülkesi sınırları içerisinde yer alan Keyman'daki Sed Köprüsü'nde (Kantaratü's-sed) asarak öldürdü ve cesedini köpeklere yem ederek kardeşinin intikamını aldı.⁵¹ Ardından Altunboğa es-Sâlihi başta olmak üzere saltanatına karşı çıkmış bulunan

⁴² İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 49.

⁴³ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 75; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s.170-172.

⁴⁴ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 355-356; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 179; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 406; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 377; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 391; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 480-482.

⁴⁵ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 3, s. 486-487.

⁴⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 363.

⁴⁷ Safedî'de bu süre kırk; İbn Dokmâk'ta otuz üç gün olarak geçmektedir. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 398; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 253; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 373.

⁴⁸ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 398; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 253; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 315; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 37; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 373; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 363; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 236,269; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 219; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 6, s. 393; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s.162; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 50; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, C. 1, s. 153.

⁴⁹ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 424; ; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 231.

⁵⁰ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 424.

⁵¹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 363; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 51.

emirleri İskenderîye Hapishânesi'ne yolladı. Altunboğa es-Sâlihî, Emir Kavşûn ile birlikte boğdurularak öldürüldü.⁵²

27 Şevvâl 742/5 Nisan 1342'de Emir el-Hac Almelik, Dokuztimur el-Hamevî yerine Hama⁵³; Baybars el-Ahmedî, Eslem en-Nâsırî yerine Safed nâipliğine atanırken⁵⁴ Emir Aksungur es-Sallârî⁵⁵, yeniden Gazze nâipliğine atandı.⁵⁶ Emir Seyfeddin Tâz en-Nâsırî, Trabulus niyabetine atandı.⁵⁷ 1-2 Zilkâde 742/8-9 Nisan 1342'de Emir Kutluboğa el-Fahrî Dımaşk niyabetine atanırken 20 Safer 743/25 Temmuz 1342'de Emir Aydoğmuş, Emir Tayboğa Hacı yerine Halep nâipliğine atandı.⁵⁸ Aydoğmuş'tan boşalan Emir-i Âhurluk görevine aynı zamanda Emir-i Şikâr olan Emir Kumarî getirildi. Şed-i Şaraphâne makamına Emir Ahmedî atandı. Cemâziyelahir 743/Kasım 1342'de Humus nâipliğine Akboğa Abdülvâhid atandı.⁵⁹ O sırada Kahire'de yeni sultan tebrik için bulunan Dulkadirli Zeyneddin Karaca Bey'e birçok gelir bağlandı ve Karaca, İmret-i Türkmân (Türkmen emiri) ve Elbistan nâibi olarak atandı.⁶⁰

⁵² Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 390; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 209; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 33; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 364; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 237,261.

⁵³ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 235, 400; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 214; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 488; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 411; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 86.

⁵⁴ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 57; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 220; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 251,459; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 502; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 479.

⁵⁵ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 3, s. 119-126.

⁵⁶ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 76; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 194; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 238; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 51; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 162.

⁵⁷ Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 32. Kadı Şuhbe, Trabulus'a Emir Taynal'ın atandığını kaydetse de Habib el-Halebî'deki kaydın daha doğru olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s.238.

⁵⁸ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 76; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 422; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 424; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 194; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 274; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 315; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 37; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 373; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 364; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 240; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 51; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 162.

⁵⁹ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 356; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 179; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 238; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 391; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 481.

⁶⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 364; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 51.

4- Nâib-i Saltana Taştımur es-Sâkî ile Dımaşk Nâibi Kutluboğa el-Fahrî'nin Tasfiyesi

Sultan Şihâbuddin Ahmed tahta çıktıktan bir süre sonra yeni Nâib-i Saltana Taştımur ile sorunlar yaşamaya başladı. Taştımur, sultanın tahta çıkmasında etkili isimlerden birisi olduğundan ümerâ ve ecnâd tarafından çok büyük bir saygı görüyordu. Taştımur, bu nüfuzuna istinaden emirlerinden biri hakkında sultan nezdinde şefaatçi oldu; fakat sultan onun şefaatini kabul etmedi. Bu hadiseden dolayı sultan ile arası açılan Taştımur, Şed-i Şaraphâne Baybars el-Ahmedî ve oğlunun iktâna el koydu. Ayrıca halka kötü muamele etmeye başladı. Mukaddemü'l-elf rütbesinde bulunan İbrahim b. Sâbir'den zorla 40.000 dirhemi zimmetine geçirdi. Taştımur, olumsuz uygulamalarına devam ile Emir Kavsûn'un mübaşirlerinden olan Kasır Muin'den zorla şeker, bal gibi tüketim malzemeleri aldı. Bu olumsuz uygulamaları sonucunda devlet adamları onu sultana şikâyet ettiler.⁶¹

Sultan Şihâbuddin Ahmed, saltanatını Taştımur ve Kutluboğa gibi emirlerin desteğine borçlu olsa da bu emirlerin devlet içerisinde nüfuz kazanmalarından oldukça rahatsız idi. Taştımur hakkında şikâyetlerin artması ona beklediği fırsatı doğurdu ve bu iki muktedir emirden kurtulmak için harekete geçti. Mukaddemü'l-elfden Emir-i Tavaşî Anber es-Sehhârti ile Aksungur el-Sallârî'yi bu iki emiri derdest etmek üzere görevlendirdi.⁶²

Taştımur, sultanın kendisini derdest edeceği haberini öğrenince oturduğu kasrı tahkim ederek savunmaya geçti. Anber es-Sehhârti, onu bu şekilde yakalayamayacağını anlayınca Taştımur'un sofrada arkadaşlarından olan Köşlî es-Silahtâr'ı safına çekerek Taştımur'u gâfil avlamaya karar verdi.⁶³ Köşlî, Taştımur'un yakın dostu olduğundan kasrına rahatlıkla girdi ve gizlice kasrın kapısını açarak dışarıda bekleyen memâlikin içeriye girmesini sağladı. 20 Zilkâde 742/27 Nisan 1342'de⁶⁴ bu şekilde derdest edilen Taştımur, Mehâre Hapishânesi'ne konuldu. Taştımur'un esir edilmesi üzerine onun yakın arkadaşı Altunboğa el-Mardanî başta olmak üzere Emir-i Silah Emir Urunboğa, âşerât ve tablhânededen on beş emir⁶⁵ mahiyetindeki 1000 atlı ile birlikte Kahire'den ayrılarak Kutluboğa el-Fahrî ile birleşmek üzere Dımaşk'a hareket ettiler. Sultan Şihâbuddin Ahmed, Gazze Nâibi Aksungur es-Sallârî'ye haber yollayarak Dımaşk'a giden bu grubu engellemesini bildirdi.⁶⁶

⁶¹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 365; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 52.

⁶² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 365; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 52.

⁶³ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 366.

⁶⁴ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 241; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü 's-sâfi*, C. 6, s. 393.

⁶⁵ Kadı Şuhbe, Kahire'den ayrılan emirlerin sayısını on dört; Makrizî ve İbn Tağrıberdî on beş olarak kaydetmektedirler. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 242; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 366; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 53.

⁶⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 366; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 53.

Dımaşk Nâibi Kutluboğa el-Fahrî, Taştımur'un yakalandığı ve bazı emirlerin kendisine katılmak üzere Dımaşk'a gelmekte oldukları haberi üzerine önce Katya'ya.⁶⁷, ardından Ariş ve Berrîye'ye giderek tedbir aldı. Gazze Nâibi Aksungur es-Sallârî, Kahire'den gelenleri engellemek üzere harekete geçmiş ve bu sırada Gazze yakınlarına kadar gelmiş bulunan Kutluboğa el-Fahrî'nin yerini tespit etmişti. Kutluboğa mahiyetindeki altmış atlı ile birlikte Kahire'den kendisine katılacak emirleri bekliyordu.⁶⁸ Aksungur es-Sallârî tarafından fark edilince gece karanlığından da istifade ederek kaçtı. Sabah olduğunda yanında sadece yedi askerinin kaldığını fark edince herhangi bir teşebbüste bulunmayıp Dımaşk'a gitti ve Halep Nâibi Aydoğmuş'u safına çekmek gayesiyle ona 4.500 dinar gönderdi.⁶⁹ Gelişmelerden kâsıdı Buka el-Hazerî vasıtasıyla haberdâr olan sultan, kendisine karşı oluşan bu muhalefet grubunu ortadan kaldırmak üzere 29 Zilhicce 742/6 Mayıs 1342'de Emir Çavlı komutasında kalabalık bir orduyu Kutluboğa üzerine sevk etti.⁷⁰ Emir Çavlı tarafından yakalan Kutluboğa, Kerek'e gönderildi.

5- Şihâbuddin Ahmed'in Kerek'i Başkent Yapma Teşebbüsü

Sultan Şihâbuddin Ahmed, ömrünün büyük bölümünü Kerek'te geçirdiğinden Kerek'i çok seviyor ve orayı vatani biliyordu. Sultan, Kutluboğa üzerine ordu sevk ettikten hemen sonra Kahire'den ayrılarak Kerek'e yerleşme kararı aldı. Asıl hedefi, başkenti Kahire'den Kerek'e taşıyarak ülkeyi buradan yönetmek idi.⁷¹ Kahire'ye Nâib-i Gaybe olarak Gazze nâibi Emir Aksungur es-Sallârî'yi,⁷² Kadîü'l-asker olarak Şemseddin Muhammed b. Adlân'ı atadı. Hanefî Kadîü'l-kudatı Hüsâmeddin el-Gûrî'nin yerine ise Zeyneddin Ömer b. Kemâleddin Abdurrahman'ı atadı.⁷³ Sultan, yanına halife, Şâfi kadısı Âlâeddin Ali b. Fazlullah el-Ömerî ve Hanefî kadısı Hüsâmeddin el-Gûrî'yi alarak Melikü'n-nâsır Muhammed'e ve Emir Kavsûn'a ait 4.000 koyun, 400 sığır, birçok at, katır, deve ve av kuşlarından oluşan mallar ve babasının hazinesinde bulunan bir sandık mücevher ve

⁶⁷ Kadî Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadî Şuhbe*, C. 1, s. 242.

⁶⁸ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 366.

⁶⁹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 53; Makrizî, Aydoğmuş'a gönderilen rakamı 4.000 dinar olarak kaydetmiştir. Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 366.

⁷⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 367; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 54.

⁷¹ Kadî Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadî Şuhbe*, C. 1, s. 246.

⁷² Safedî, *Âyânü 'l-asr*, C. 1, s. 235; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 317; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 374; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 367; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 54.

⁷³ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 367; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 54.

600.000 dinar değerindeki para ile birlikte 8 Zilhicce 742/15 Mayıs 1342'de Kerek'e ulaştı.⁷⁴

Sultan Kerek'e girdiğinde Kâtib-i Sır Âlâeddin b. Fazlullah ve Nazirü'l-hâs ve'l-ceyş Kadı Cemâleddin Cemâl el-Keffât onu karşıladılar.⁷⁵ Sultan, Mukaddemü'l-elflerden Anber es-Sehhârti'ye haber göndererek mahiyetindeki memâlik-i sultan ile Karye-i Halil'e gelmesini emretti. Karye-i Halil'de toplanan bu birlikleri Gazze'yi yağmalamak üzere gönderdi. Halep Nâibi Aydoğmuş, oğlunu Kutluboğa'ya yardım etmek üzere Gazze'ye göndermiş idi. Sultan, Anber es-Sehhârti'ye kâsıdını yollayarak Ali'yi ve babasını yakalamasını emretti. Kutluboğa ve oğlu yakalanarak Kerek'e getirildiler.⁷⁶ Sultan, daha önce Kahire'de derdest edip Mehâre Hapishânesi'nde tuttuğu Taştımur es-Sâkî'yi de Kerek'e getirterek Kutluboğa ile birlikte hapsedti.⁷⁷

6- Şihâbuddin Ahmed'in Tahttan İndirilmesi

Sultan Şihâbuddin Ahmed'in Kahire'yi terk ile Kerek'e yerleşmesinden sonra Kahire halkının durumu kötüleşmiş ve başkentte kaos hakim olmuştu. Kahire'de ikâmet eden Kutluboğa taraftarı birçok emir, Kutluboğa'nın esir edilmesi üzerine isyan ettiler. Nâib-i Gaybe (saltanat vekili) Aksungur es-Sallârî, Kutluboğa taraftarı emirler tarafından öldürüleceği endişesiyle durumu Kerek'e bildirerek makamını terk etti. Aksungur'un kaçması üzerine bu emirler 5 Muharrem 743/10 Haziran 1342'de Nâib-i Gaybe makamını işgal ettiler.⁷⁸ Kahire'de bu gelişmeler yaşanırken Sultan Şihâbuddin Ahmed'in avda olmasını fırsat bilen Kerekliiler, belki âsi Kahire ümerasına gözdağı vermek amacıyla- hapiste bulunan Kutluboğa el-Fahrî ve Taştımur es-Sâkî'yi öldürdüler.⁷⁹ Bu iki emirin öldürülmesi isyanı dindirmedeği gibi

⁷⁴ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar fi Ahbârü'l-beşer*, C. 2, Tahkik: Mahmûd Deyyûb, Beyrut 1997, s. 499; İbnü'l-Verdi, *Târih-i İbnü'l-Verdi*, C. 2, s. 323-324; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 250; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 54, 55, 58; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, C. 1, s. 153.

⁷⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 368; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 163.

⁷⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 316; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 242; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 55.

⁷⁷ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 368; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 245.

⁷⁸ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 296; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 56.

⁷⁹ Habib el-Halebî ve İbn İyâs, bu iki emirin Sultan Şihâbuddin Ahmed'in emri üzerine öldürüldüğünü kaydederken Safedî ve Makrizî, hadisenin sultanın bilgisi dışında cereyan ettiğini kaydetmektedir. Bkz. Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 46; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, C. 1, s. 154; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 76; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 398 vd; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 194; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 254;

infialin artmasına neden oldu. Sultan, emirleri teskin etmek amacıyla onlara Sâide (Kûs) bölgesinden çeşitli gelirler bağlamayı vaat ettiyse de başarılı olamadı. Başta Kahire ümerâsı olmak üzere birçok emir ittifak ederek Şihâbuddin Ahmed'i tahttan indirip yerine kardeşi İsmail'i geçirmek üzere harekete geçtiler. 21 Muharrem 743/26 Haziran 1342'de tahttan indirilen Şihâbuddin Ahmed yerine kardeşi İsmail yeni sultan ilân edildi.⁸⁰

Tahttan indirildiği 21 Muharrem 743/26 Haziran 1342'ten tutsak edildiği 22 Safer 745/5 Temmuz 1344 yılına kadar Kerek'te direnen Sultan Şihâbuddin Ahmed üzerine aşağıda değinileceği üzere altı sefer düzenlendi. 103 gün saltanat icrâ eden Şihâbuddin Ahmed, saltanatının 51 gününü çok sevdiği Kerek'te geçirmiştir.⁸¹

B- Melikü's-Sâlih İsmail Dönemi

1- Tahta Çıkışı (22 Muharrem 743/27 Haziran 1342)

Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun'un kaynaklardan ismini tespit edemediğimiz cariyelerinden birinden dünyaya gelen oğlu İsmail, Mısır'da tahta çıkan on altıncı Memlûk Türk Devleti sultanı, Melikü'n-nâsır Muhammed'in saltanat icrâ eden dördüncü oğludur.⁸² Kerek'te ikâmet eden kardeşi sâbık sultan Şihâbuddin Ahmed'in 21 Muharrem 743/26 Haziran 1342'de tahttan azledilmesinden bir gün sonra Kahire ümerâsının ittifakıyla el-Melikü's-sâlih lâkâbıyla tahta çıktı.⁸³ Melikü's-sâlih İsmail tahta çıktığında on yedi yaşında idi.⁸⁴ Emir Kavsun tarafından ailesiyle birlikte Kûs'a sürüldüğünde mütedeyyin bir karaktere sahip olduğundan buradaki günlerini namaz ve oruçla geçirmişti.⁸⁵

Melikü's-sâlih, tahta çıktıktan sonra ölüm cezası kesinleşmiş olanlar hariç başta İskenderiye'de hapis bulunanlar olmak üzere Veche'l-kıbeli

Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 2375; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 219; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 6, s. 393.

⁸⁰ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 500; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 235; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 40; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 299; İbn Şihne, *Ravzü'l-menâzir*, s. 281; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 57; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, C. 1, s. 154; İsmail Yiğit, *Memlûkler 648-923/1250-1517*, İstanbul 20015, s. 84.

⁸¹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 375.

⁸² İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 64.

⁸³ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 339; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 376 vd; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 375; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 64; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 426.

⁸⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 377; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 299.

⁸⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 377.

(güney) ve Veche'l-bahrî (batı) hapisanelerindeki mahkûmlar için genel af ilân etti.⁸⁶

2- İdarî Atamalar

Melikü's-sâlih İsmail tahta çıkışından hemen sonra mütad olduğu üzere devlet kademelerinde değişiklikler yaşandı. Yeni sultanın üvey babası Emir Argûn el-Âlâî⁸⁷, Reis-i meşveret, Müdebber-i saltanat ve Kâfil-i sultan yetkilerini hâiz olarak Reis-i nevbe makamına;⁸⁸ Gazze nâibi Emir Aksungur es-Sallârî, Nâib-i Saltana makamına atandı.⁸⁹ Halka askerlerinin gelirleri 300 dinardan 400 dinara çıkarıldı. Vezâret makamında herhangi bir değişiklik yaşanmadı ve Sultan Ebî Bekr'in saltanatının ilk günlerinde bu makama atanmış olan⁹⁰ Necmeddin Mahmûd b. Şeref İbn Rebî⁹¹ görevine devam etti.⁹² Nazar el-ceyş makamına İbrahim b. Karavanîye atandı.⁹³ Devadârlık makamına ise Emir Tugaytimur en-Necmî⁹⁴ getirildi.⁹⁵

Halep Nâibi Emir Aydoğmuş'un görev yeri değiştirilerek Bilâd-ı Şam nâipliğine atandı.⁹⁶ Aydoğmuş'tan boşalan Halep niyabetine Hama nâibi

⁸⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 377.

⁸⁷ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 292; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 7, s. 230; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 353; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 486.

⁸⁸ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 292; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 7, s. 230; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 353.

⁸⁹ Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 43; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 377; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 299; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 65; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, C. 1, s. 155.

⁹⁰ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 470; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 202; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 462.

⁹¹ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 4, s. 331-332.

⁹² Vezir Necmeddin Mahmûd, Sultan Melikü's-sâlih İsmail tarafından 1 Recep 743/30 Kasım 1342'te görevinden alınarak yerine Emir Meliktımur es-Sercivânî atandı. Daha sonra Zilhicce 743/Nisan-Mayıs 1343'te Sercivânî yerine yeniden görevine iade edildi. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 308,316.

⁹³ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 299; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 66.

⁹⁴ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 407; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 257-258; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 223; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 6, s. 411-412.

⁹⁵ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 407; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 257; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 299; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 223; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 6, s. 411.

⁹⁶ Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 274; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 319; Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 40; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 299; İbn Şihne, *Ravzü'l-menâzir*, s. 281; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 426; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 167; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, C. 1, s. 155.

Emir Dokuztimur el-Hamevî⁹⁷; Hamevî'den boşalan Hama niyâbetine o sırada Mansûriye Bimâristanı nâzırlığı görevini yürüten Emir Âlâmuddin Sancar el-Çavlı atandı.⁹⁸ Emir Çavlı'dan boşalan Mansûriye Bimâristanı nâzırlığına ise Cengeli b. el-Bâbâ getirildi.⁹⁹ Emir Aksungur es-Sallârî'nin Nâib-i Saltana makamına atanmasıyla boşalan Gazze niyâbetine Hâcip Emir Mesûd b. Hatir¹⁰⁰ atandı.¹⁰¹ Hâciplik makamında bulunan Emir Kurumcu, Safed niyâbeti hâcipliğine atandı. Ondan boşalan hâciplik makamına ise müştereken Emir Karaca ve kardeşi Emir Olcay atandılar.¹⁰² Safed nâibliği görevine Trabulus nâibi Emir Taynal atanırken¹⁰³ ondan boşalan Trabulus niyâbeti görevine o sırada Dımaşk'ta bulunan¹⁰⁴ Emir Baybars el-Ahmedî atandı.¹⁰⁵ Dımaşk Kâtib-i sırlığı makamına Kadı Bedreddin Muhammed b. Muhyiddin Yahya b. Fazlullah, kardeşi Ahmed yerine atandı. Bu atamalardan yaklaşık iki ay sonra 23 Rebiülevvel 743/ 26 Ağustos 1342'de Hama, Gazze ve Safed niyâbetlerinde değişiklikler yaşandı. Emir Altunboğa el-Mardanî, Emir Âlâmuddin Sancar el-Çavlı yerine Hama nâipliğine atandı.¹⁰⁶ Çavlı, Emir Mesûd b. Hatir yerine Gazze nâipliğine atanırken Emir

⁹⁷ İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, s.323; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 413; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 319; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 299,465; İbn Şihne, *Ravzü'l-menâzir*, s. 281; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, C. 1, s. 155.

⁹⁸ İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, s. 323; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 319; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 377; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 300; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 65.

⁹⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 378; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 300; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 66.

¹⁰⁰ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 260-265; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 348.

¹⁰¹ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 261; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 300; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 66.

¹⁰² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 380; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 301; Bu atamadan yaklaşık dört ay sonra Recep 743/Kasım 1342'te Emir Karaca yerine Emir Aytemiş yeni ikinci hâcip (Hâcib-i sağır) oldu. Aytemiş, Muharrem 744/Mayıs 1343'te Olcay yerine birinci hâcipliğe (Hâcibü'l-hüccâb) atandı. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 310, 353.

¹⁰³ Makrizî, Emir Taynal'ın Trabulus nâibi iken vefat ettiğini ve yerine Emir Toktimur el-Ahmedî'nin tayin edildiğini kaydetse de Safedî, Habib el-Halebî, Kadı Şuhbe ve İbn Hacer, Taynal'ın Safed'e atandığını ve burada vefat ettiğini kaydetmektedir. Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 380; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 425; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 296; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 42, 43 vd; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 300, 304, 331; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 233.

¹⁰⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 317.

¹⁰⁵ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 58; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 221; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 502; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 480; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 300, 459.

¹⁰⁶ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 392; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 210; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 409; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 70.

Mesûd, Dımaşk Tablhane emirliğine atandı.¹⁰⁷ Emir Çavlı, daha sonra Kahire'ye çağrıldı ve onun yerine Gazze nâipliğine Emir Toruntay el-Beşmektâr atandı.¹⁰⁸ Safed nâibi Emir Taynal'ın vefatı üzerine buraya Üstadârlık makamına Emir Bektimur es-Sâkî'nin kardeşi Emir Kumarî (Büyük Kumarî) getirildi.¹⁰⁹ Emir Baybars el-Ahmedî, tecrübesine duyulan lüzum üzerine Kahire'ye çağrıldı. Onun çağrılmasıyla boşalan Trabulus niyâbetine Emir Urunboğa/Erenboğa¹¹⁰ getirildi.¹¹¹

Devletin önemli kademeleri ve niyabetlerine yapılan bu atamaların ardından sultan, Kerek'te bulunan sâbık sultan kardeşi Şihâbuddin Ahmed'e kâsıdını yollayarak ona, güvende olacağını, ümerânın onun yerine kendisini tercih ettiğini ve tahtını yeniden elde etmek için herhangi bir teşebbüste bulunmaması mesajını ilettili. Kardeşinin Kerek ve civarını sevdiğinden Kerek ve Şevbek bölgelerinin idaresini ona bırakmayı dahi teklif etti.¹¹² Ayrıca Emir Baygara'yı bir grup evcâkiye memâlikiyle Kerek'e gönderip kardeşinden babaları Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavaun'a ait olup daha önce Kerek'e götürdüğü binek hayvanlar ve mallar ile diğer mücevheratı vermesini istedi. Şihâbuddin Ahmed, bu talebi reddetti.¹¹³

28 Muharrem 743/3 Temmuz 1342'de Sultan Melikü's-sâlih İsmâil'in tahta çıkması üzerine ilân edilen genel af kapsamında serbest bırakılan ve içerisinde Emir Kayatimur¹¹⁴, Tayboğa el-Mecidî,¹¹⁵ İbn Doğançık, Dokmak, Esenboğa b. Alp Bekrî, İbn Susûn, Nâsıruddin Muhammed b. el-Muhsinî,

¹⁰⁷ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 261; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 378, 380; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 304; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 67.

¹⁰⁸ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 309; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 70; Emir Toruntay el-Beşmektâr, bu tarihten Kahire'ye çağrıldığı 1 Recep 744/19 Kasım 1343'e kadar Gazze nâipliği görevini yürüttü. Kahire'ye gittikten sonra birinci hâcîp Emir Aytemiş yerine bu makama atandı. Toruntay yerine Gazze'ye Emir Bayboğatimur atandı. Aytemiş ise emekliliğe sevk edildi. Daha sonra Rebiülevvel 745/temmuz-Ağustos 1344'te Necmeddin Mahmûd b. Şeref İbn Rebî'nin istifasıyla boşalan vezâret makamına atandı. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 360, 362, 410.

¹⁰⁹ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 304.

¹¹⁰ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 307-308; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 335.

¹¹¹ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 58; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 10, s. 221; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 304; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 335.

¹¹² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 377; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 65.

¹¹³ İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 58, 65.

¹¹⁴ Makrizî'de Kayakır olarak geçmektedir. Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 378.

¹¹⁵ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 4, s. 82; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 24, s. 196; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 231; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 3, s. 255.

Emir Âlî b. Bahadır ve el-Hac Erektay gibi önemli isimlerin bulunduğu yirmi altı kişiden oluşan emir grubu İskenderîye'den Kahire'ye geldiler.¹¹⁶ Yeni sultanın huzuruna kabul edilen bu emirler Melikü's-sâlih İsmail'e itaatlerini arz ettikten sonra her biri Bilâd-ı Şam'ın çeşitli yerlerinde görevlere atandılar. Bu gelişmeden kısa bir süre sonra daha önce Şihâbuddin Ahmed safında yer alan Emir-i Şikâr Emir Kumarî, Emir Ebî Bekr b. Argûn el-Âlâî, Emir Meliktîmur el-Hicâzî ve Tavaşî Anber es-Sehartî gibi emirler ile Halife Hâkim bi-Emrillah Ahmed de Kahire'ye geldiler.¹¹⁷ Bu yeni grubun gelişi ve halifenin desteği ile Sultan Melikü's-sâlih İsmail güç kazandı. Sultan İsmail, Emir-i Şikârlık vazifesiyle birlikte Emir-i Âhûrluk makamını da uhdesinde bulunduran Emir Kumarî'yi Emir-i Şikârlık makamına atarken Emir-i Âhûrluk görevine Emir Aksungur en-Nâsirî'yi atadı.¹¹⁸

3- Şihâbuddin Ahmed İsyanı ve Kerek Seferleri

Sultan Melikü's-sâlih İsmail dönemi siyâsî tarihine damga vuran en önemli hadise, sâbık sultan Şihâbuddin Ahmed'in isyanıdır. Şihâbuddin Ahmed, kardeşinin tüm vaatlerine rağmen kaybettiği tahtını yeniden elde etmek için Rebiülevvel 743/Ağustos 1342'ün sonlarına doğru Kerek'te isyan etti.¹¹⁹ Melikü's-sâlih İsmail döneminde Şihâbuddin Ahmed isyanını bastırmak üzere Kerek'e altı sefer düzenlendi.

a. Birinci Kerek Seferi

Sâbık sultan Şihâbuddin Ahmed, Kerek halkı ile ümeradan bazılarının desteğini alarak Kerek'te isyan etti. Sultan Melikü's-sâlih İsmail, Urban emiri vasıtasıyla isyandan haberdar olunca büyük bir korkuya kapıldı ve ivedikle konuyu müzâkare ettirdi. Ümerâ ve devlet ileri gelenleriyle yapılan istişâreler neticesinde Kerek'e geniş katılımlı bir tecrid gönderilerek Şihâbuddin Ahmed'in öldürülmesi kararlaştırıldı. Melikü's-sâlik İsmail, kardeşini isyana teşvik ettiği ve Kahire'deki emirleri kardeşi tarafına çektiği şüphesiyle kardeşi Âlâeddin Küçük'ün annesi Ordu Türkîyye/Tatarîye'yi Sâide'ye sürgün ettikten sonra 3 Rebiülahir 743/5 Eylül 1342'de Emir-i

¹¹⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 378; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 300; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 65.

¹¹⁷ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 378; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 66.

¹¹⁸ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 302, 341, 515; Emir Aksungur en-Nâsirî, Trabulus nâibi Turgay en-Nâsirî'nin 6 Ramazan 743/22 Ocak 1343'te vefatı üzerine Trabulus nâibi olarak atandı. Onun Trabulus'a atanmasıyla boşalan Emir-i Âhurluk vazifesine ise Emir Lâçin atandı. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 314, 361.

¹¹⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 381; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 67.

Candâr Emir Baygara önderliğinde altı tablhane ve dört aşerât emirinin bulunduğu yaklaşık 1000 askerden oluşan birliği Kerek'e yolladı.¹²⁰

Bu sırada Emir Aydoğmuş'un vefatı üzerine yeni atamalar yapıldı: 4 Cemaziyelâhir 743/ 4 Kasım 1342'de Bilâd-ı Şam nâibi Emir Aydoğmuş'un¹²¹ vefatıyla boşalan Bilâd-ı Şam niyâbetine Halep nâibi Emir Dokuztimur el-Hamevî getirilirken¹²² Halep'e ise Emir Altunboğa el-Mardanî atandı.¹²³ Emir Altunboğa el-Mardanî'den boşalan Hama nâipliği görevine Emir Yelboğa el-Yahyâvî atandı.¹²⁴ Aynı ayda Trabulus nâibi Emir Urunboğa/Erenboğa da vefat etti.¹²⁵ Onun vefatı üzerine Trabulus'a Emir Turgay en-Nâsırî atandı.¹²⁶

Sultan Melikü's-sâlih İsmail, Trabulus, Gazze ve Safed nâiblerine emirler göndererek Kerek Seferi için görevlendirilen Emir Baygara'ya destek vermelerini istedi. Emir Baygara, Trabulus, Safed ve Gazze nâiplerinden müteşekkil ordu, Kerek'i kuşatmaya başladı. Kerek önlerinde yapılan savaşı Şihâbuddin Ahmed kaybederek âman dilemek zorunda kaldı. Emir Baygara, şehrin kendisine teslim edilmesini istediye de Şihâbuddin Ahmed zaman kazanmak için Sultan Melikü's-sâlih İsmail'den resmî bir yazı gelene kadar şehri teslim etmeyeceğini bildirerek müstahkem iç kalede savunmaya

¹²⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 381; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 305; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 67.

¹²¹ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 500; İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, s. 324; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 321; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 321; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 427; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 168.

¹²² Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 500; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 413; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 323; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 308, 465.

¹²³ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 392; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 210; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 40 vd; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 308; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 409; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 70.

¹²⁴ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 501; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 367; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 392; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 210; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 29, s. 22; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 383; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 308; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 67.

¹²⁵ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 308, 319 vd.

¹²⁶ Safedî, İbn Hacer ve İbn Tağrıberdî, Turgay en-Nâsırî'nin Trabulus nâibi Emir Urunboğa/Erenboğa'nın vefatı üzerine Trabulus'a atandığını ve Turgay'ın 6 Ramazan 744/22 Ocak 1344'te Trabulus'ta vefat ettiğini kaydederken Târih-i Ebû'l-Fidâ'da ve Târih-i İbnü'l-Verdî'de Emir Turgay'ın Meliktumur el-Hicâzî; Tezkiretü'n-nebih'te ise Emir Taynal yerine Safer 742/Temmuz-Ağustos 1341'de Trabulus'a atandığı kaydedilmektedir. (Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 2, s. 391; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 16, s. 244; Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 501; İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, s. 325; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 21; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 2, s. 216; ; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 6, s. 379-380. Kronolojik olarak Safedî ve ondan iktibas eden müelliflerin kayıtları daha doğru olmalıdır.

geçti.¹²⁷ Bu sürede savunma tedbirlerini arttırarak kalenin içinde kurduğu manevralarla Kahire kuvvetlerinin saldırı gücünü kırmaya çalışıyordu. Kahire birliklerine ait manevraların vurulmasıyla¹²⁸ Ahmed'in direniş gücü arttı. Kahire ordusu soğuk hava şartlarında yaklaşık bir ay boyunca savaş halinde olduğundan oldukça yıpranmıştı.¹²⁹ Kahire'den gönderilecek destek kuvvetler ile bu ilk Kerek seferi başarıyla sonuçlanabilirdi; fakat bu sırada meydana gelen bir gelişme Kerek kuşatmasını ikinci plana itti.

Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavun'un Nergis adlı cariyesinden dünyaya gelen oğlu Ramazan, 4 Recep 743/3 Aralık 342'de isyan etti.¹³⁰ Dönemin kaynaklarında Ramazan'ın isyan etmesinde kardeşi Şihâbuddin Ahmed'in etkisinin olup olmadığı hususunda herhangi bir bilgi bulunmasa da Şihâbuddin Ahmed ve taraftarlarının güç ve zaman kazanmak için Ramazan'ı isyana teşvik etmiş olabileceği akla gelmektedir. Sultan Melikü's-sâlih İsmail, kardeşi Ramazan'ı Takdimetü'l-elf rütbesine yükseltmişti. Sultan Melikü's-sâlih İsmail, kronik hastalığı sebebiyle Siryâkus'a tedavi olmaya gittiğinde Kahire'de bulunan kardeşi Emir Ramazan taraftarı bazı emirler, sultanın hastalığının devleti yönetemeyecek kadar ciddi olduğuna dair şâyialar yaydılar. Tuka el-Huzerî ve beraberindeki emirler Kahire'ye giderek nabız yokladıktan sonra Emir Ramazan'ı sultan ilân etmek için ittifak ettiler. Emir Ramazan, Kahire yakınlarındaki Birketü'l-ceyş (Ordu Gölü) Köyü yakınlarına gelerek konuşlandı. Kendisini destekleyen diğer mütteliklerin de katılımıyla Kahire'ye doğru harekete geçti.¹³¹ Sultan Melikü's-sâlih İsmail ve Müdebber-i memleke Emir Argûn el-Âlâî durumun nezâket arz etmesi üzerine Emir-i âhur Aksungur en-Nâsırî ve Üstadâr Emir Kumarî (Büyük Kumarî) önderliğinde bir grubu Emir Ramazan'ı durdurmak üzere görevlendirdiler. Emir Argûn, kardeşkanı dökülmesini istemediğinden Ramazan'a haber yollayarak onu isyandan vazgeçirmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Bunun üzerine iki grup arasında savaş başladı. Emir Ramazan kuvvetleri mağlup olarak çoğu esir düştü. Emir Ramazan ise kısa süreli paniğin ardından Kerek'e sığınmak üzere kaçtıysa da 1 Şevvâl 743/27 Şubat 1343'te Kahire civarında yakalandı ve boğdurularak öldürüldü.¹³² Kesin olmamakla beraber Emir Ramazan'ı kardeşi Sultan Melikü's-sâlih İsmail'in öldürdüğü tahmin edilmektedir.¹³³ Sultan, esir edilen Emir

¹²⁷ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 68.

¹²⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 322.

¹²⁹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 322.

¹³⁰ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 308 vd; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 68.

¹³¹ Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 43.

¹³² İsmail Yiğit, *Memlûkler*, s. 84.

¹³³ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 327.

Ramazan memâlikini kısa süreliğine hapse atsa da daha sonra onları itaat etmeleri şartıyla affederek kendi memâliki zümresine dâhil etti.¹³⁴

Sultan, kardeşi Emir Ramazan hadisesini bu şekilde çözdükten sonra yeniden Kerek kuşatmasıyla meşgul oldu. Emir Baygara, iç kalede direnen Şihâbuddin Ahmed ve ilk çarpışmada elde edilen esirlerin durumunu Kahire'ye sormuştu. Sultan, Emir Baygara'ya gönderdiği yazıda esirleri derhal Kahire'ye gönderdikten sonra kendisinin ve birliğinin de Kahire'ye gelmelerini emretti. Bu ilk Kerek seferi Emir Ramazan isyanından dolayı başarısızlıkla sonuçlandı.

b. İkinci Kerek Seferi

Emir Baygara önderliğindeki ilk Kerek seferinin istenildiği gibi sonuçlanmamasının ardından Sultan Melikü's-sâlih ve ümerâ, 10 Şevvâl 743/8 Mart 1343'te Emir Baybars el-Ahmedî ve Emir Gökay önderliğinde 1000 kişiden oluşan yeni bir tecrid birliğini Kerek'e yolladılar.¹³⁵ Bu birliğe destek vermek üzere Bilâd-ı Şam ümerâsına emirler gönderildi. Dimaşk'ta, Hacı Muhammed es-Sâlihî adlı bir usta tarafından inşâ edilen ve genişliği 18, yüksekliği 27 zırâ olan; ayrıca tek seferde 60 rıtl ağırlığında taş fırlatabilen bir mancınık Kerek'e gönderildi.¹³⁶ Kerek'e ulaşan birlikler, hazırlanan bu mancınıkla müstahkem kaleyi dövmeye başladı.¹³⁷ İkinci Kerek seferi fasıllarla birlikte yaklaşık altı ay sürmüştür. Emir Baybars el-Ahmedî ve Emir Gökay önderliğindeki birlik, kış mevsiminde çıktıkları bu tecridde başarısız olduklarından Kahire'ye çağrıldılar.

Sultan, Kahire'ye çağrılan Emir Baybars el-Ahmedî ve Emir Gökay'ı Emir Bulak komutasında kuşatmaya devam etmekle görevlendirmişti. Devadâr-ı sağîr (ikinci devadâr) makamında bulunan Emir Tayboğa el-Ânûkî,¹³⁸ Kerek'te isyan halinde olan sâbık sultan Şihâbuddin Ahmed ile gizlice ittifak etmişti. Ayrıca halka askerlerinin (ecnâd-ı halka) iktâî ile halkın gelirlerinin bir kısmına el koymuştu. Sultan Melikü's-sâlih İsmail,

¹³⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 385 vd; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 69.

¹³⁵ İkinci Kerek Seferi'nin tarihi ve tecride katılan asker sayısı hakkında kaynaklarda ihtilaf bulunmaktadır. Makrizî, seferin 10 Şevvâl 743/8 Mart 1343'te ve 1000 kişilik bir tecridle yapıldığını kaydederken (Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 388) Kadı Şuhbe, seferin Şevvâl743/Şubat-Mart 1343'te ve 4000 kişilik bir tecridle yapıldığını kaydetmektedir (Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 313, 314) . İbn Tağrıberdî ise seferin 10 Şâbân 743/8 Ocak 1343'te ve 1000 kişilik bir tecridle yapıldığını kaydetmektedir (İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 70).

¹³⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 325; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 314.

¹³⁷ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 500; İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, s. 324.

¹³⁸ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 230-231.

Tayboğa el-Ânûkî'yi derdest etmek üzere o sırada Kerek kuşatmasıyla meşgul olan Emir Bulak'ı Kahire'ye çağırılmış ve bu iş için görevlendirmişti. Emir Bulak, Müdebbir-i memleket Argûn el-Âlâî ile birlikte Tayboğa el-Ânûkî'yi derdest etmeyi başardı.¹³⁹ Emir Bulak'ın Tayboğa el-Ânûkî meselesinden dolayı Kahire'ye çağırılması üzerine Kerek kuşatmasını yürütmek üzere 12 Zilhicce 743/8 Mayıs 1343'te Nâib-i Saltana Argûn'un oğlu Emir Ebî Bekr, Emir Eslem ve Emir Erenboğa görevlendirildiler.¹⁴⁰

Sultan İsmail, Kerek kuşatmalarının yarattığı ekonomik problemleri çözme noktasında tedbirler alarak yeni bakır paraların piyasaya sürülmesini emretti. Basılan bu bakır paraların gümüş paraya yani dirheme oranı 75'e 1 olarak tespit edildi. 75 yeni bakır para 1 gümüş dirheme tekâbül ediyordu.¹⁴¹

10 Muharrem 744/4 Haziran 1343'te Sultan Melikü's-sâlih İsmail, Kerek'te isyan halinde olan kardeşi Şihâbuddin Ahmed'i destekledikleri gerekçesiyle Nâib-i Saltana Emir Aksungur es-Sallârî, damadı Emir-i Candar Emir Baygara, sâbık hâcib Emir Karaca, onun kardeşi Emir Olcay'ı ve Devadâr-ı sağîr (İkinci Devadâr) Emir Tayboğa el-Ânûkî'yi derdest ederek İskenderiye Hapishânesi'ne yolladı.¹⁴² Emir Aksungur es-Sallârî yerine Nâib-i Saltana makamına 12 Muharrem 744/6 Haziran 1343'te Emir el-Hac Almelik atandı.¹⁴³ Bir gün sonra ise derdest edilen Emir Baygara yerine Emir-i Câdarlık makamına Emir Mengliboğa el-Fahrî getirildi.¹⁴⁴

¹³⁹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 71.

¹⁴⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 389; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 352; Kadı Şuhbe, Kerek'e ikinci kez gönderilen bu tecridde 2000'i Kahire, 2000'i de Dimaşk askeri olmak üzere toplam 4000 askerin bulunduğunu kaydetmektedir. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 354.

¹⁴¹ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 315; Rebiülâhir 745/Ağustos-Eylül 1344'te bakır-gümüş para arasındaki bu uçurumu telafi etmek bakımından ikinci kez bakır para bastırıldı. Bu bakır paraların gümüş dirheme oranı 6'ya 1 olarak tespit edildi. Yani 6 bakır para 1 gümüş dirheme tekâbül edecek şekilde ayarlandı. Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 417-418. Sultan İsmail döneminde basılan bu paralardan yüz seksen sekiz adedi günümüze ulaşmış olup ortalama gramaj ağırlıkları 3.00-3.09 ile 3.10-3.19 arasındadır. Bkz. Warren C. Schultz, "Mamluk Egyptian Copper Coinage Before 759/1357-1358: A Preliminary Inquiry", *Mamluk Studies Review*, V, (2001), s. 36, 37, 43.

¹⁴² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 393; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 352; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 71.

¹⁴³ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 400; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 214; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 58; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 394; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 352, 488; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 411; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 86; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 72.

¹⁴⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 394.

Bu sırada, Halep Nâibi Emir Altunboğa el-Mardanî, 1 Safer 744/6 Temmuz 1343'te vefat etti.¹⁴⁵ Onun vefatı üzerine Halep niyabetine o sırada Hama nâibi olarak görev yapan Yelboğa el-Yahyâvî atandı.¹⁴⁶ Yelboğa'dan boşalan Hama nâipliğine Safed nâibi Emir Dokuztimur el-Ahmedî,¹⁴⁷ Ahmedî'den boşalan Safed nâipliğine ise Belek el-Câmedâr atandı.¹⁴⁸

Kerek kuşatmasıyla meşgul olan Emir Eslem, kuşatmanın uzaması üzerine Emir Baybars el-Ahmedî ile Emir Gökay'ı destek talebiyle Kahire'ye yolladı. 25 Safer 744/19 Temmuz 1343'te Kahire'ye ulaşan bu iki emir, Kerek kuşatması hakkında sultana ayrıntılı bir rapor sundular. Raporda, Urban'ın (Bilâd-ı Şam Arapları) Şihâbuddin Ahmed'e çok ciddi şekilde destek verdikleri ve bu nedenle durumun nâzik olduğu; taze, kalabalık ve profesyonel askerlerle donatılmış bir birliğin Emir Eslem'e destek olarak gönderilmesinin büyük önem taşıdığı vurgulanarak Kerek'e yeni bir sefer düzenlenmesi öneriliyordu.¹⁴⁹

c. Üçüncü Kerek Seferi

Dört farklı emir tarafından idare olunan ve yaklaşık altı ay süren ikinci Kerek seferinden de istenilen neticenin elde edilmemesi üzerine Sultan Melikü's-sâlih İsmail, Emir Baybars el-Ahmedî ve Emir Gökay'dan gelen teklifi ümerâ ile istişare etti. İstişarede, Emir Eslem'in urbandan esir ettiği askerleri ve elde ettiği malları Kahire'ye göndermeyerek tasarrufuna geçirdiği hususu gündeme geldi. Emir Eslem'in Şihâbuddin Ahmed'in gizli müttefiki olabileceği değerlendirilerek Kerek'e yeni bir birliğin gönderilmesi kararlaştırıldı.¹⁵⁰ 4 Rebiülevvel 744/26 Ağustos 1343'te Mansûriye Bimaristanı nazırı Emir Cengeli b. el-Bâbâ, Emir Aksungur en-Nâsırî, Emir Ömer b. Argûn el-Âlâî ve Emir Tayboğa el-Mecidî komutasında içerisinde haccârîn (taş ustası), neccârîn (marangoz), nikkâbûn (lağımçı) ve neftûn (ateşli silah uzmanı) gibi profesyonellerin de bulunduğu 4.000 kişilik birliği üçüncü kez Kerek'e yolladı. Bu birliğe Emir Cengeli b. el-Bâbâ mukaddemlik ediyordu. Ayrıca Dimaşk'tan da 1000 kişilik bir ordunun

¹⁴⁵ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 501; Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 392; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 210; İbn Şihne, *Ravzü'l-menâzir*, s. 282; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 354, 379.

¹⁴⁶ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 5, s. 367; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 29, s. 22; İbn Şihne, *Ravzü'l-menâzir*, s. 282; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 354.

¹⁴⁷ Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 48; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 354.

¹⁴⁸ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 398; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 354; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 72.

¹⁴⁹ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 354.

¹⁵⁰ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 354 vd.

tecride destek vermesi emredildi.¹⁵¹ Sultan Melikü's-sâlih İsmail, mûtaad olduğu üzere bu birliğe Siryâkus'a kadar eşlik etti.¹⁵²

Tecrid birliğinin Kerek'e yollanmasının ardından Nâib-i saltana Emir el-Hac Almelik ile Kahire yöneticisi (imret-i Kahire) arasında içki ve bazı yasaklı maddelerin satışı hususundan ihtilaf yaşandı. Kahire yakınlarından bulunan Hızanetü'l-bünûd adlı bölgede bir şarap imalâthânesi bulunuyordu. Zamanla bölge, bazı kötü alışkanlıkların merkezi haline gelmeye başlamıştı. Meyhaneler muhiti haline gelen bu bölgede içkinin yanında çeşitli uyuşturucu otlar da içiliyordu. Bölge halkının şikâyeti üzerine Nâib-i saltana Emir el-Hac Almelik, Kahire yöneticisi ile durumu müzâkere etti. Yönetici, bölgeye şarap üretimi için daha önceden izin verdiğini ve bir yasaklamanın söz konusu olamayacağını söyleyince ikisi arasında bir gerginlik yaşandı. Nâib-i saltana, çeşitli emirler yayımlayarak Hızanetü'l-bünûd'da içki ve esrar benzeri uyuşturucu madde tüketimini yasakladı. Ayrıca bu suçlu işleyenlerin tayınlarının kesileceğini ilân ederek ısrar edenlerin ihbar edilmelerini emretti.¹⁵³

Kahire'de bu sorunlar yaşanırken Kerek'te çok çetin bir kuşatma yaşanıyor. Şihâbuddin Ahmed, ikinci saldırıyı başarıyla püskürttüktan sonra Kerek'i istihkâm ederek eksikliklerini tekmil etmişti. Üçüncü sefere katılan profesyonel birlikler de kaleyi ele geçirmeyi başaramadılar. Bununla birlikte, çok fazla kayıp verdiler. Kayıpların artması üzerine Emir Cengeli b. el-Bâbâ, kuşatmanın seyrini sultana arz etmek üzere önce kâsıdını, ardından da Emir Eslem, Emir Ömer b. Argûn el-Âlâî ve Emir Erenboğa'yı kumanda ettikleri birliklerle beraber Cemâziyelevvel 744/Eylül-Ekim 1343'te Kahire'ye yolladı.¹⁵⁴ Kahire'ye ulaşan kâsıdın durumu rapor etmesi üzerine sultan Kerek'e destek olmak üzere Emir Dokuztimur es-Salâhî ve Emir Timur el-Musevî mukaddemliğinde 1000 kişilik taze bir kuvvet hazırladı.¹⁵⁵ Bu taze kuvvet içerisinde yirmiye yakın tecrübeli komutan da yer alıyordu. Bu birliğin Kahire'den ayrıldığı gün Emir Eslem, Emir Ömer b. Argûn el-Âlâî ve Emir Erenboğa, kumanda ettikleri askerle beraber 30

¹⁵¹ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 355.

¹⁵² İbn Tağrıberdî, Üçüncü Kerek Seferi'ne Emir-i Âhur Meliktımur es-Sercivânî'nin de katıldığı kaydederken Makrizî ve Kadı Şuhbe, Meliktımur es-Sercivânî'den bahsetmemişlerdir. Bkz. İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 72; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 398; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 355.

¹⁵³ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 400; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 214; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 394 vd; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 411; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 3, s. 86 vd; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 72, 73.

¹⁵⁴ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 355.

¹⁵⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 402; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 358; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, C. 10, s. 74.

Cemâziyelevvel 744/20 Ekim 1343'te çoğu yaralı ve bitkin halde Kahire'ye ulaştılar. Sultan bunun üzerine, Emir Dokuztimur es-Salâhî ve Emir Timur el-Musevî mukaddemliğindeki tecridi iptal etti.¹⁵⁶ Emir Eslem ve Emir Ömer, sultandan izin almadan Kerek'ten ayrıldıklarından hayatlarından endişe ediyorlardı. Sultanın huzuruna çıkan emirler gerekçelerini sultana arz edince sultan onları affetti.¹⁵⁷

Üçüncü Kerek seferine memûr edilen Emir Cengeli b. el-Bâbâ, Emir Aksungur en-Nâsırî ve Emir Tayboğa el-Mecidî, sultanın emri doğrultusunda kuşatmayı kaldırarak 30 Cemâziyelâhir 744/18 Kasım 1343'te Kahire'ye döndüler.¹⁵⁸ Daha önce bu birliğe destek amacıyla Dımaşk'tan hazırlanması emredilen 1000 kişilik tecrid, Emir Şihâbuddin ibn Subh ve Emir Seyfeddin Klavuz önderliğinde Cemâziyelâhir 744/Ekim-Kasım 1343'te Dımaşk'tan Kerek'e doğru harekete geçtiyse de sultanın tecridi iptali üzerine Dımaşk'a döndü.¹⁵⁹

d. Dördüncü Kerek Seferi

15 Şevvâl 744/1 Mart 1344'te Emir Âlâmuddin Sancar el-Çavlı, Emir Erektay ve Üstadâr Emir Kumarî önderliğinde içerisinde yirmi tablhane, otuz halka emiri ile haccârîn (taş ustası), nikkâbûn (lağımçı) ve neftîn (ateşli silah uzmanı) gibi profesyonellerin de bulunduğu 1.000 kişilik birlik dördüncü kez Kerek'e yollandı.¹⁶⁰ Sultan, daha donanımlı bir birlik hazırlayacağı gerekçesiyle Kerek önlerinde olan bu birliği kısa süre sonra Kahire'ye çağırdı.¹⁶¹

Sultan Melikü's-sâlih İsmail, Şevvâl 744/Şubat-Mart 1344'te eski Humus nâibi olup o sırada Dımaşk'ta ikâmet eden Emir Akboğa Abdolvâhid ve bazı emirleri Şihâbuddin Ahmed'e meyilleri nedeniyle tutuklattı.¹⁶²

e. Beşinci Kerek Seferi

Sultan Melikü's-sâlih İsmail, Kerek'e dördüncü kez yolladığı birliği Kahire'ye çağdıktan bir süre sonra-muhtemelen Zilhicce 744/Nisan 1344'ün sonlarında-Emir Baybars el-Ahmedî ve Emir Gökay komutasında yirmi tablhane ve on altı aşerât emirinin de katıldığı 1.000 kişilik birliği Kerek'i

¹⁵⁶ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 358.

¹⁵⁷ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 402; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 74.

¹⁵⁸ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 355, 359.

¹⁵⁹ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 358.

¹⁶⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 404; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 74.

¹⁶¹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 75.

¹⁶² Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 356; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 179; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 406; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 481.

kuşatmak üzere hazırladı. Birlik üç mancınık ve sur delici aletlerle (ez-zâhâf) donatıldı. Sefere komuta edecek Emir Baybars el-Ahmedî'ye ve Emir Gökay'a 1.000'er, her bir tablhane emirine 500'er ve yine her bir aşerât emirine 100'er dinar harcırah verildi. Ayrıca Kerek halkının direnişini kırmak amacıyla onlara dağıtılmak üzere 4.000 dinar değerindeki para Emir Baybars el-Ahmedî'ye teslim edildi. Tecridde görev alan askerlere çeşitli teşrifler (yetki belgesi) dağıtılarak rahat hareket etmeleri sağlandı. O sırada çetin kış şartları etkili olduğundan tecrid, iki aya yakın bir süre Kahire'de beklemek zorunda kaldı. Karlar eriyip yollar açıldıktan sonra birlik, beraberindeki 6.000 sığır ve 200 baş camış ile Kerek'e doğru harekete geçti. Sultan, gönderdiği bu hayvanlarla Kerek halkının gönlünü kazanmak istiyordu. Dımaşk ve Safed ordusunun da birliğe katılmasıyla Kerek önlerine gelen ordu mancınıklarla kaleyi dövmeye başladı.¹⁶³

Kerek, Dımaşk kuvvetleriyle desteklenen tecrid tarafından aralıksız dövülüyordu. Kuşatma şiddetlendikçe Kerek halkının direnme azmi kırılıyor ve Şihâbuddin Ahmed oldukça güç kaybediyordu. Kerek halkından bir kısmı kuşatmaya dayanamayarak yorgun ve bitkin bir halde yanlarına aldıkları 8.000 dirhem değerindeki parayla kale burçlarına çıkarak aman dilediler.¹⁶⁴

f. Altıncı ve Son Kerek Seferi

Sultan Melikü's-sâlih İsmail, Kerek kuşatmasının başarıyla devam ettiği ve Kerek halkından bazılarının âman diledikleri haberi üzerine Kerek'e son darbeyi vurup kardeşini öldürmek üzere Kerek'e yeni bir sefer düzenleme kararı aldı. Yaklaşık iki yıl süren Kerek kuşatmaları neticesinde hazine boşalmış ve ciddi bir ekonomik kriz ortaya çıkmıştı. Sultan, beytûlmaldan bu yeni birliğe harcırah olarak verilecek parayı bulmak için yabancı tüccârlar ve Emir Bektimur es-Sâkî'nin kızından borç (sebil-i karz) aldı. 11 Muharrem 745/25 Mayıs 1344'te Emir Mengliboğa el-Fahrî, Emir Kumarî ve Emir Taştımur'dan oluşan taze bir kuvveti Kerek'e yolladı.¹⁶⁵

Kahire'den gelen yeni kuvvetlerin de kuşatmaya katılmalarıyla Kerekliğin direnci büyük ölçüde kırıldı. Kerekliğin şehrin ileri gelenlerinden olup meşihât-ı şûyûh makamında bulunan Mesûd ve İbn Ebî'l-Leys önderliğinde bir grup ile aman dilediler. Sultan, bu iki din adamının Kahire'ye gönderilmelerini emretti. Onları iyi karşılayıp hatırlarını hoş tutarak onlardan Kerek'in yıllık 450.000 dirhem değerindeki gelirinin ve iktâmın Kahire'ye

¹⁶³ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 405 vd; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 405; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 75.

¹⁶⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 407; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 75.

¹⁶⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 411; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 76.

devredildiğine dair menşuru aldı ve bu menşurla birlikte onları yeniden Kerek'e gönderdi.¹⁶⁶ Bu iki din adamının Kerek'e ulaşmalarının ardından direnişe devam eden çok az Kerek halkı üzerine yeniden bir taarruz yapıldı ve bir saatten kısa sürede Kerek düştü. İç kalede Şihâbuddin Ahmed'in yanında bulunan kalabalık da kale meydanına inince sâbık sultan yalnız kalmış oldu. Yanında sadece on kişi kalan Şihâbuddin Ahmed, büyük bir cesâret göstererek vâkârla çatışıyordu. Bu sırada iç kale ateşe verilmiş ve çatışma esnasında sâbık sultan üç yerinden yaralanmıştı. Yaralı halde odasındaki gizli geçide sığınan Ahmed, kendisini takip eden Emir Erektay ve Emir Kumarî tarafından yakalandı. Derdest edilen Ahmed, makamında gün boyu esir edildi.¹⁶⁷

g- Şihâbuddin Ahmed'in Öldürülmesi ve Karakteri

Emir İbn Bayboğa Haris et-Tayr, Sultan Melikü's-sâlih'e Şihâbuddin Ahmed'in yakalandığı haberini götürdü. Sultan, bu haber üzerine yedi gün boyunca Kahire'de şenlik yaptırdı.¹⁶⁸ Daha sonra ümerâ ile istişâre etmeden Emir-i silâh Mencek el-Yûsûfi'yi kardeşi Şihâbuddin Ahmed'i öldürmek üzere geceleyin gizlice Kerek'e yolladı. Sultan, Kerek'teki emirlerin bir şekilde Şihâbuddin Ahmed ile anlaşarak kendisini tahttan edecekleri kaygısıyla bir an önce kardeşinden kurtulmak istiyordu. Mencek, 4 Rebiülevvel 745/16 Temmuz 1344 Cuma gecesi gizlice Şihâbuddin Ahmed'i boğup öldürerek başını gövdesinden ayırdı.¹⁶⁹ Gece boyunca ne bir emir ne de bir asker sâbık sultanın öldürüldüğünü anlamadı. Sabah olunca Şihâbuddin Ahmed'in cansız bedeniyle karşılaştılar. Böylece sâbık Sultan Şihâbuddin Ahmed'in iki yıl bir ay üç gün süren Kerek isyanı sona ermiş oldu.¹⁷⁰ Öldürüldüğünde yirmi altı yaşında olan¹⁷¹ Şihâbuddin Ahmed'in bedeni Kerek'e gömülürken kesik başı Mencek tarafından Kahire'ye götürüldü.¹⁷² Fizikî olarak düzgün, yakışıklı, gür saçlı ve uzun sakallı olan sultan, oldukça kuvvetli idi.¹⁷³ Dönemin kaynakları tarafından Melikü'n-nâsır Muhammed'in oğulları arasında keyfe en düşkün olarak tarif edilmiştir.

¹⁶⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 411; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 76.

¹⁶⁷ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 412; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 76.

¹⁶⁸ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 412; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 77.

¹⁶⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 412; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 77; Kadı Şuhbe, Şihâbuddin Ahmed'in 5 Rebiülevvel 745/17 Temmuz 1344'te öldürüldüğünü kaydetmektedir. Bkz. Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 410, 423.

¹⁷⁰ Makrizî'de bu süre, iki yıl bir ay sekiz gün şeklinde kaydedilmiştir. Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 412.

¹⁷¹ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 423.

¹⁷² İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 374; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 410; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 296; İbn İyâs, *Bedâiü 'z-zuhûr*, C. 1, s. 156.

¹⁷³ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 59; İbn İyâs, *Bedâiü 'z-zuhûr*, C. 1, s. 156.

h- Diğer Gelişmeler

Kerek'te otorite bu şekilde sağlandıktan sonra Sultan, asayiş sağlamaya üzere Emir Kubilay el-Hâcib'i geçici buraya nâip olarak atadı.¹⁷⁴ Kerek kuşatmasına katılan ordunun geri dönmesi emrini de verdi.¹⁷⁵ Dönen orduyu başarılarından dolayı takdir eden sultan, Kerek'e Emir Meliktimur es-Sercivânî'yi nâip olarak atadı. Kerek kalesi uzun kuşatmaların ardından tahribata uğradığından Kahire'den yapı ustaları gönderilerek kale tamir edildi.¹⁷⁶

Sultan Melikü's-sâlih İsmail, Emir Kavşûn ve Emir Beştâk memâlikinden olup efendilerinin öldürülmelerinin ardından Dımaşk'a kaçarak Şihâbuddin Ahmed'e sığınan; fakat saf değiştirerek kendi tarafına geçen memâlikten 100'ünü çeşitli rütbelere atadı, 200'üne ise Dımaşk, Hama, Humus, Trabulus, Safed ve Halep'e çeşitli gelirler bağlayarak yolladı.

Kerek'te kontrolün sağlanmasından kısa bir süre sonra Asi Nehri olarak mârûf Hama Nehri'nde büyük bir taşkın meydana geldi. Bu taşkın neticesi birçok tarım alanı ve bağlık alan sular altında kaldı. Bunun üzerine devlet afetzedelerin zararını tazmin etti.¹⁷⁷

Memlûk Türk Devleti'nde hem aynî hem de nakdî olarak vergi tahsil edilmekteydi. Aynî yani mal olarak ödenen vergiler, ihtiyaç halinde devlet tarafından satış yoluyla nakde çevrilmekteydi. Bu iş için yetkili makam ise hâciplik idi. Bu nedenle Kahire dışında Dımaşk ve Halep'te bu makam ihdas edilmişti. Sultan İsmail döneminde, Halep Hâcibi Emir Şerefeddin Musa en-Nâsırî Halep'e bağlı yerlerden (âmâl-i Halep) alınan aynî vergilerin beytülmâl adına satışını yapmak üzere görevlendirilmişti. El-Bâb, el-Bire (Birecik), er-Ruha (Urfa), Kahtâ, Gerger, Behisni (Besni), Kalatü'l-müslimin (Kalatür-rum), Ayntâb (Antep), Ravendan, Azez, Tezyin, Hârim, Bağras, Antakya, Kusayr, Şuğur, Bekâs, Şeyzer, Kefertâb ve Sermin bölgelerinden toplanan malların devlet hazinesi adına satışı yapıldı.¹⁷⁸

4- Sultan Melikü's-Sâlih İsmail'in Ölümü ve Karakteri

Kerek'in kesin olarak itaat altına alınmasının ardından Nâib-i saltana Emir el-Hac Almelik ile Müdebbir-i memleke Emir Argûn el-Âlâî ve Emir Meliktimur el-Hicâzî arasında içki yasağı nedeniyle bir ihtilaf baş gösterdi.

¹⁷⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 332; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 410.

¹⁷⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s.412; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 77.

¹⁷⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 415; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 77.

¹⁷⁷ Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 69.

¹⁷⁸ Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 69-72.

Almelik, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi içki imâlini yasaklamıştı. Meliktımur el-Hicâzî ve Argûn el-Âlâî, içki üretiminin devamından yana tutum sergilediklerinden Almelik ile gerginlik yaşadılar.¹⁷⁹

Sultan Melikü's-sâlih İsmail, kronik hastalığı kulunçtan¹⁸⁰ dolayı sık sık Siryâkus kaplıcalarına gidiyor ve burada tedavi oluyordu. Siryâkus'tan Kahire'ye döndüğünde Dulkadirli hâkimi ile Batı Afrika hâkiminin elçileri ulaşarak devlete olan itaatlerini yenilediler. Elçilerin dönüşünden kısa süre sonra sultan, hacca gitmek istedi; fakat ümerâ ve devlet adamları hastalığından dolayı sultanı vazgeçirdiler. Hastalığı günden güne artan sultan iyice halsiz düşmüş ve devlet işleriyle ilgilenemez olmuştu. Zamanının büyük bölümünü kalede geçirmek zorunda kaldığından çarşı pazarda asayiş bozulmuş, Kahire vâlisi ve muhtesipler halka zulmetmeye başlamışlardı.¹⁸¹ Ümerâ ve bazı devlet adamları, sultanın hastalığından fırsat ile yerine kardeşi Şâbân'ı geçirmek üzere gizliden ittifak etmeye başladılar. Sultan, durumun farkında olduğundan hacca gitmekten vazgeçti¹⁸² ve Dımaşk nâibi Dokuztımur el-Hamevî'ye haber yollayarak büyük bir malla Kahire'ye gelmesini emretti. Ayrıca kendisine sâdik bir grup oluşturmak üzere hapiste bulunan bazı emirleri serbest bıraktı.¹⁸³

Şâbân'ı tahta çıkarmaya yönelik ittifak genişliyordu. Sultan, emirleri huzurunda toplanmak istediye de emirler buna riâyet etmediler. Emir Argûn el-Âlâî, Nâib-i saltana Emir Almelik ile Şâbân'ın yeni sultan ilân edilmesi hususunda gizlice anlaştılar. Emir Gurlu ve Emir Timur el-Musevî de bu ittifaka dâhil oldular.¹⁸⁴ Sultanı tahtan indirmek üzere kale kapısında toplanan bu grub ile sultan taraftarı memâlik arasında yaşanan kısa süreli çatışmada Emir Gurlu derdest edildi.¹⁸⁵ Kahire'de gerginliğin hat safhada olduğu bir dönemde 4 Rebiülahir 746/4 Ağustos 1345 Perşembe günü Sultan Melikü's-sâlih İsmail yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak vefat etti.¹⁸⁶

¹⁷⁹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 78.

¹⁸⁰ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 508; İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, s. 331; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 4, s. 6.

¹⁸¹ Bu dönemde 1 ritl (89-111 kg. arası değişen ağırlık ölçüsü), 2 gümüş dirheme tekâbül ederken Sultanın hastalığını fırsat bilen bazı esnaf, 1 ritl ağırlığındaki buğday veya arpayı 20 gümüş dirheme satmaya başlamışlardı. Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 417.

¹⁸² Makrizî, *es-Sülûk*, C. 4, s. 3.

¹⁸³ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 78.

¹⁸⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 4, s. 3; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 78.

¹⁸⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 4, s. 4; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 78, 79.

¹⁸⁶ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, C. 2, s. 508; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 131; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 79; Makrizî, *es-Sülûk*, C. 4, s. 4; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 79; İbn Kesîr ve Kadı Şuhbe, sultanın vefat tarihini 3 Rebiülahir 746/3 Ağustos 1345; İbn Dokmâk, 20 Rebiülevvel 746/21 Temmuz 1345 olarak

Onun ölümü, sultan adayı kardeşi Şâbân'ı heyecanlandırdıysa da Şâbân'ın annesi, Emir Taştımur, Emir Arslan Basal, Emir Mengliboğa, Emir Erektay ve Emir Eslem istişâre ederek sultanın ölümünü bir süreliğine gizleme kararı aldılar. Uygun bir zamanda sultanın vefatını ilân ettiler. Sultan, Kahire merkezinde bulunan ve dedesi Kalâvun ile babası Melikü'n-nâsır Muhammed'in medfûn olduğu "Kubbetü'l-mansûriye" ye (Mansûriye Türbesi) defnedildi.¹⁸⁷

Sultan Melikü's-sâlih İsmail vefat ettiğinde henüz yirmi yaşına girmemişti.¹⁸⁸ Fizikî bakımdan oldukça düzgün ve açık sarı tenli olan sultanın yanağında bir ben vardı.¹⁸⁹ Sâkin tabiatlı, tilâveti düzgün ve âkil bir devlet adamıydı.¹⁹⁰ Mütedeyyin bir karaktere sahip olan Sultan İsmail, Kûs'ta sürgün bulunduğu süre boyunca ibadetle meşgul olmuş, tahta çıktuktan sonra da bu mütedeyyin tutumunu devam ettirmişti. Emir Ahmed b. Bektımur es-Sâkî'nin kızı ile evli olan¹⁹¹ sultan aynı zamanda İttifak adlı zenci bir câriye ile evlenmiş ve bu izdivacından bir çocuğu olmuştu.¹⁹² Hayra ve hasenâta düşkün olan sultan, el-Kalyûbiye bölgesine bağlı Sendebis Köyü'nden on altı hizmetçiyi Hz. Muhammed'in (sav) kabrine türbedâr (ez-zarîh) olarak atayarak Hz. Peygamber'in kabrinin bakımından sorumlu olan yirmi dört türbedârın sayısını kırka çıkarmıştır.¹⁹³ Mekke merkezine Ribat-ı Sidre adlı hangâhı inşâ ettirmiştir.¹⁹⁴ Eğitime de önem veren sultan, dedesi Kalâvun tarafından Kahire'de yaptırılan ve onun "Melikü'l-mansûr" lakabına atfen Mansûriye Medresesi olarak bilinen medresenin ders programını dört içtihadın usulüne göre yeniden tertip etmiştir.¹⁹⁵ Ayrıca bu medresenin giderlerinde kullanılmak üzere, Kahire'nin doğusunda bulunan Dehmeşe Köyü'nden¹⁹⁶ çeşitli gelirleri vakıf olarak

kaydetmektedir. Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, s. 336; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 446; İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 375 vd.

¹⁸⁷ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 4, s. 6; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 79.

¹⁸⁸ İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, C. 1, s. 380.

¹⁸⁹ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 339; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 131; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 79; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 427.

¹⁹⁰ Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 131.

¹⁹¹ Safedî, *Âyânü'l-asr*, C. 1, s. 339; Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 9, s. 131; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1, s. 302; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 426.

¹⁹² Fatma Akkuş Yiğit, "Memlûk Tarihinde Kadın Şarkıcı ve Müzisyenler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX/1, (2015), s. 54.

¹⁹³ Makrizî, *es-Sülûk*, C. 3, s. 387; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 70.

¹⁹⁴ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, C. 10, s. 80.

¹⁹⁵ İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 376; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, C. 2, s. 427.

¹⁹⁶ Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, s. 79.

bağlamıştır.¹⁹⁷ Sahih-i Buhârî kıraatına da önem veren sultan fırsat buldukça Sahih-i Buhârî okutmuştur.¹⁹⁸

Sonuç

Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalâvun'un ölümünden sonra Nâsırîye emirleri olarak adlandırılan emirler zümresi, devleti kontrol etmeye çalışmıştır. Kahire ile Suriye emirleri arasındaki rekabet, Suriye emirleri lehine sonuçlandı ve Emir Kavşun'un desteklediği Sultan Alâeddin Küçük Ali tahttan indirilerek yerine Şihâbuddin Ahmed geçirilmiştir. Kerek, Bilâd-ı Şam olarak bilinen Suriye bölgesinin başkenti Dımaşk'a yakındı. Ahmed, burada büyüdüğünden Suriye emirleriyle yakın ilişkiler kurabilmişti. Saltanat makamını elde ettikten bir süre sonra devleti, Kerek'ten yönetmek gibi radikal bir karar aldı. Hazineye ait birçok değerli mal ve eşya ile Kerek'e yerleşen sultan, Taştımur es-Sâkî ve Kutluboğa el-Fahri gibi tahtı elde etmesinde büyük desteğini gördüğü emirleri tutuklatarak Kerek'e getirtti. Bu emirlerin kısa süre sonra şâibeli şekilde öldürülmeleri üzerine Kahire-Bilâd-ı Şam emirleri ittifak ederek sultanı tahttan azlettiler. Ahmed'in azlinden sonra kardeşi İsmâil yeni Memlûk sultanı oldu. Ahmed, kardeşinin saltanatına biat etmeyerek mukim olduğu Kerek'te isyan etti. Melikü's-sâlih İsmâil, yaklaşık üç yıl süren saltanatı boyunca Kerek isyanlarıyla meşgul oldu. Kerek'e altı sefer düzenlendi ve bu, maliyeye ciddi bir yük bindirdi ve Sultan İsmâil, son Kerek seferi öncesi borç almak zorunda kaldı. Kerek'in alınmasından sonra Ahmed öldürüldü. Sultan İsmail, Kerek'in alınmasından bir süre sonra kronik hastalığına yenik düşerek vefat etti. Melikü'n-nâsır Muhammed'in saltanat icrâ eden sekiz oğlu arasında eceliyle ölen ilk ve tek sultandır. Onun ölümünden sonra yerine kardeşi Şâbân geçti.

¹⁹⁷ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 70 vd.

¹⁹⁸ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, C. 10, s. 78.

Kaynakça

- Akkuş Yiğit, Fatma, “Memlûk Tarihinde Kadın Şarkıcı ve Müzisyenler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX/1, (2015), s. 45-62.
- Bauden, Frederic, “The Sons of al-Nasir Muhammad and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?”, *Mamluk Studies Review*, XIII/1, (2009) s. 53-81.
- Bilge, Mustafa L., “Kerek”, *DİA*, XXV.cilt, İstanbul 2002, s. 278-279.
- Buhl, Fr., “Kerek”, *İA*, VI.cilt, İstanbul 1977, s. 583-584.
- Cezerî, *Târih-i Hevâdiü's-Zamân ve Enbâihu ve Vefiyâtü'l-ekâbir ve'l-âyân*, C. 2, Tahkik: Prof. Dr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî, Beyrut 1998.
- Ebü'l-Fidâ, *el-Muhtasar fi Ahbârü'l-beşer*, C. 2, Tahkik: Mahmûd Deyyûb, Beyrut 1997.
- Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, C. 3, Tahkik: Muhammed Muhammed Emin-Sâid Abdülfettâh Âşûr, Kahire 1986.
- İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn fi Seyrü'l-hulefâ ve'l-Mülûk ve's-Selâtîn*, Tahkik: Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr, yy. 1982.
- İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine fi Âyâni'l mie es-Sâmine*, C. 1-2-3-4, Nşr. H. Nedevî, Beyrut 1993.
- İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr fi Vekâiü'd-duhûr*, C. 1, yy. 1960
- İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. 14, Çev. Mehmet Keskin, İstanbul 1995.
- İbn Şihne, *Ravzü'l-menâzir fi İlmi'l-evâil ve'l-evâhir*, Tahkik: Seyyid Muhammed Muhennâ, Beyrut 1997.
- İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, C. 3 Tahkik: Dr. Nebil Muhammed Abdülaziz, yy. 1985.
- İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'l-vâfi*, C. 5, Tahkik: Dr. Nebil Muhammed Abdülâziz, yy. 1988.
- İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, C. 6, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin, Kahire 1990.
- İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire fi Mülûk-ı Mısr ve'l-Kâhire*, C. 10, Tahkik: Muhammed Hüseyin Şemseddin, Beyrut 1992.
- İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-müstevfi bâde'l-Vâfi*, C. 2, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin-Dr. Sâid Abdülfettâh Âşûr. yy. 1994.
- İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, C. 2, Beyrut 1996.
- Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, C. 1-3, Tahkik: Adnan Derviş, Dımaşk 1994.

- Kortantamer, Samira, *Agypten und Syrien zwischen 1317 und 1341 in der Chronik des Mufaddal b. Abi'l-Fada'il*, Freiburg 1973.
- Makrizî, *es-Sülûk li-Marifet-i Düveli'l-mülûk*, C. 3-4, Tahkik: Muhammed Abdülkadir Beyrut 1997.
- Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fi Fünûnü'l-edeb*, C. 33, Tahkik: İbrahim Şemseddin, Beyrut 2004.
- Safedî, *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, C. 7-9-10-11-16-24-26-29, Tahkik: Ahmed el-Arnaut-Türkî Mustafa, Lübnan 2000.
- Safedî, *Âvânü'l-asr ve Âvânü'n-nasr*, C. 1-2-4-5, Tahkik: Amr Muhammed Abdülhamid, Lübnan 2009.
- Schultz, Warren C., "Mamluk Egyptian Copper Coinage Before 759/1357-1358: A Preliminary Inquiry", *Mamluk Studies Review*, V, (2001), s. 25-43.
- Steenbergen, Jo Van "The Amir Qawsûn, Statesman and Courtier? (720-741 AH/1320-1341)", Ed. U. Vermeulen and Jo Van Steenbergen, *Egypt and Syria in The Fatimid, Ayyubid and Mamluk Eras III*, Leuven 2001, s.449-466.
- Steenbergen, Jo Van, *Order Out of Chaos Patronage, Conflict and Mamluk Socio Political Culture, 1341-1382*, Leiden 2006.
- Yiğit, İsmail, *Memlükler 648-923/1250-1517*, Kayıhan Yay. İstanbul 20015.
- Yûsufî, *Nüzhetü'n-nâzır fi Sîreti'l-Melikü'n-nâsır*, Tahkik: Dr. Ahmed Hutayt, Beyrut 1986.
- Zengin, Murat, "Melikü'l-Mansûr Ebî Bekr b. Muhammed Dönemi Memlük Türk Devleti Tarihi (Elli Dokuz Günlük Saltanat)", *History Studies*, X/3, (April 2018), s. 257-270.

